

Wielkopolski Regionalny Program Operacyjny na lata 2007-2013

„Ocena ex-ante potencjału rozwojowego miast Wielkopolski w kontekście projektów realizowanych z funduszy Unii Europejskiej”

Poznań, sierpień 2009

**PROGRAM
REGIONALNY**
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA
EUROPEJSKA

Projekt finansowany przez Unię Europejską z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego
w ramach Wielkopolskiego Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2007-2013

Doradztwo Społeczne i Gospodarcze
ul. Św. Wojciech 22/24 m. 7, 61-749 Poznań
Biuro: ul. Fabryczna 5/25, 61-524 Poznań
tel.: 603/ 933 732, 609/499 230
www.dsig.pl, e-mail: dsig@dsig.pl
NIP: 766-123-54-71

„Ocena ex-ante potencjału rozwojowego miast Wielkopolski w kontekście projektów realizowanych z funduszy Unii Europejskiej”.

RAPORT Z BADAŃ EWALUACYJNYCH

POZNAŃ, SIERPIEŃ 2009

Spis treści

STRESZCZENIE	4
WPROWADZENIE	8
OPIS METODOLOGICZNY	8
WYNIKI EWALUACJI	14
1. Ludność.....	14
2. Gospodarka mieszkaniowa.....	16
3. Szkolnictwo.....	18
4. Wychowanie przedszkolne.....	18
5. Przemoc.....	19
6. Kultura i sztuka	20
7. Dochody i wydatki budżetów JST	20
8. Podmioty gospodarcze	23
9. Bezrobocie i rynek pracy	24
10. Przemysł i budownictwo	26
11. Transport i łączność.....	27
12. Gospodarka komunalna	27
13. Turystyka	28
14. Powierzchnia miast w km2	29
15. Stan i ochrona środowiska	29
ANALIZA SWOT	31
WNIOSKI I REKOMENDACJE	37

Streszczenie

Badanie ewaluacyjne pt. „Ocena ex-ante potencjału rozwojowego miast Wielkopolski w kontekście projektów realizowanych z funduszy Unii Europejskiej” miało na celu określenie wartości poszczególnych wskaźników charakteryzujących potencjał rozwojowy w aspekcie porównawczym dla wielkopolskich miast i w odniesieniu do możliwości pozyskiwania funduszy unijnych, jak też potrzeb i potencjału absorpcji oraz skutecznego, efektywnego i trwałego wykorzystania tych środków. Realizacja celu głównego przedmiotowych badań została dokonana poprzez kompleksową analizę danych zastanych dostępnych danych w ramach następujących komponentów (ładów): społecznego, gospodarczego i środowiskowo-przestrzennego. Główne pytanie ewaluacyjne brzmiało: „Jak przedstawia się dynamika rozwojowa poszczególnych miast w Wielkopolsce na przestrzeni lat 2005-2007 oraz tam, gdzie istnieją dostępne dane, także za rok 2008 w ujęciu porównawczym?” W ramach przedmiotowego badania wykorzystane zostały następujące metody badawcze:

1. Analiza danych zastanych (Desk research) w oparciu o dostępne źródła danych.
2. Analiza SWOT w oparciu o wyniki analizy danych zastanych.

Wśród mocnych stron wielkopolskich miast należy wymienić przede wszystkim stały wzrost dochodów budżetowych samorządów, co z kolei przekłada się na możliwość zwiększania corocznie wydatków inwestycyjnych. Warto też zwrócić uwagę na stały wzrost dochodów z tytułu podatku od osób fizycznych, który stanowi główne źródło dochodów własnych samorządów i świadczy o zasobności mieszkańców danej wspólnoty terytorialnej. Wśród mocnych stron określających potencjał rozwoju gospodarczego miast należy wskazać także stały wzrost dochodów samorządów z tytułu podatku od osób prawnych oraz stały wzrost średniej liczby zarejestrowanych podmiotów gospodarczych przypadających na 100 mieszkańców. Determinantem tych zjawisk jest w głównej mierze wzrost gospodarczy i wyraźny spadek wskaźników dotyczących bezrobocia w ostatnich latach. Należy też podkreślić aktywność miast Wielkopolski w zakresie pozyskiwania środków unijnych na inwestycje i stały wzrost wydatków inwestycyjnych. W tym kontekście niewątpliwie mocną stroną wielkopolskich samorządów miejskich i gmin miejsko-wiejskich są relatywnie niskie wskaźniki zadłużenia publicznego, którą pozwalają na zaciąganie zobowiązań w celu finansowania tych inwestycji, a następnie uzyskanie zwrotu poniesionych nakładów. Szczególnego znaczenia kwestia deficytu budżetowego nabiera w kontekście projektu zmiany Ustawy o finansach publicznych, który wprowadza istotne ograniczenia dotyczące możliwości zaciągania zobowiązań przez jednostki samorządu terytorialnego, co może wpłynąć na możliwość zaciągania kredytów i finansowania inwestycji, a w konsekwencji na rozwój gospodarczy niektórych miast. Przy analizie mocnych stron wielkopolskich miast należy też zwrócić uwagę na rozwój turystyki (wyrażony wzrostem liczby udzielanych noclegów) oraz relatywnie wysokie wskaźniki zwodociągowania miast i wzrost odsetka ludności obsługiwanej przez oczyszczalnie ścieków (choć w tym wypadku istnieją duże różnicowania pomiędzy poszczególnymi miastami oraz duże zaległości w miastach liczących od kilku do kilkunastu tysięcy mieszkańców).

Niepokojące dla wielkopolskich miast są wskaźniki o charakterze demograficznym. Na przestrzeni lat 2005-2007 w populacjach większości miast Wielkopolski (zarówno małych jednostek, jak i tych największych) wyraźnie zauważalny jest spadek liczby i odsetka ludności w wieku przedprodukcyjnym oraz wzrost średniej liczby osób w wieku poprodukcyjnym. Na skutek migracji zagranicznych oraz procesów suburbanizacyjnych mamy do czynienia z

ujemnymi wskaźnikami sald migracji. Z drugiej strony w fazę rozrodczą wszedł wyż demograficzny z początku lat 80-tych, który w zestawieniu z dynamicznym spadkiem bezrobocia, wzrostem gospodarczym i zwiększonym popytem na pracę, powodują, że rośnie zapotrzebowanie na miejsca w przedszkolach, których w praktycznie wszystkich miastach brakuje. Niemal we wszystkich miastach Wielkopolski zauważalny jest wzrost powierzchni mieszkaniowej 1 mieszkania oraz powierzchni mieszkaniowej przypadającej na 1 mieszkańca, co wpływa na systematyczne podnoszenie się jakości życia mieszkańców. Kolejnym czynnikiem podnoszącym jakość życia w miastach jest spadek liczby przestępstw ogółem w latach 2005-2006 wpływający na wzrost subiektywnego poczucia bezpieczeństwa mieszkańców. Duża liczba szkół wyższych o relatywnie szerokiej ofercie edukacyjnej w największych miastach Wielkopolski zapewnia dopływ kadr na lokalny i regionalny rynek pracy. Wśród słabych stron wskazać natomiast należy na relatywnie niski odsetek dróg o nawierzchni twardej do ogółu dróg publicznych i bardzo niewielki wzrost w tym zakresie. Ponadto problemem są także kwestie związane z administrowaniem drogami będące wynikiem z jednej strony niedofinansowania i wieloletnich zaniedbań, a z drugiej problemów natury kompetencyjnej (okazuje się, że wiele dróg nie spełnia kryteriów, wg których są kategoryzowane i przekazane poszczególnym jednostkom do zarządzania).

Wśród szans rozwojowych należy upatrywać dalszą poprawę warunków mieszkaniowych mieszkańców (pod warunkiem wyhamowania negatywnych tendencji na rynku budowlanym i kredytowym, które wiążą się bezpośrednio ze światowym kryzysem gospodarczym). Dzięki relatywnie niskiemu wskaźnikowi zadłużenia miast występuje możliwość pozyskiwania kolejnych środków unijnych na inwestycje, jednak należy pamiętać o kwestii przewidywanych zmian w Ustawie o finansach publicznych. Dzięki niskim wskaźnikom dotyczącym bezrobocia i zwiększającej się liczbie podmiotów gospodarczych możliwy jest dalszy wzrost gospodarczy w miastach i podnoszenie jakości życia mieszkańców, a pośrednio także dalszy spadek liczby przestępstw i wzrost subiektywnego poczucia bezpieczeństwa, które od pewnego czasu są coraz wyraźniej dostrzegalne. Dzięki postępującemu skanalizowaniu miast i wzrostowi odsetka osób obsługiwanych przez oczyszczalnie ścieków w życie wprowadzane są działania służące poprawie środowiska. Przy ocenie potencjalnych zagrożeń dla rozwoju miast należy wymienić utrzymujące się procesy suburbanizacyjne, które są jednym z czynników wpływających na dalszy wzrost liczby i odsetka osób w wieku poprodukcyjnym i spadek liczby osób w wieku produkcyjnym w miastach (na przedmieścia najczęściej wyprowadzają się młodzi i zamożni mieszkańcy). Duży ubytek ludności, która wyprowadza się na tereny podmiejskie przy spełnieniu obowiązku zameldowania w nowym miejscu zamieszkania może powodować zmniejszenie wpływów do budżetów miejskich z tytułu udziału w podatku od osób fizycznych. Należy jednak brać pod uwagę to, iż są to naturalne procesy, którym podlegały i podlegają miasta od wielu lat.

Summary

The evaluative research project named “An ex ante evaluation of the development potential of the cities of Wielkopolska region in the context of EU funding” aimed to identify, estimate and compare the values and relative weights of the specific indicators describing the development potential of cities in Wielkopolska region with regard to their financing requirements and their ability to acquire, absorb and effectively utilize EU funds. The main objective of the project was pursued through a comprehensive analysis of available information within the following areas (components): social, economic and environmental-spatial. The key question on which the research was focused was: “What were the development dynamics of individual cities in Wielkopolska region between 2005 and 2007 (and, where relevant data are available, in 2008), and how do the cities compare with one another in this respect?” The following research methods were used within the framework of the project:

1. Desk research based on available data sources.
2. SWOT analysis based on the findings of the prior desk research.

Among the greatest strengths of Wielkopolska cities, the continued growth of the local governments’ own revenues should be ranked in the first place, considering its impact on their ability to keep increasing expenditure on investment and development initiatives. The steady increase in revenues from personal incomes tax should also be pointed out, being the key contributor to local budgets and a measure of the local community’s prosperity. Other strengths indicative of the cities’ potential for economic growth include increasing revenues from corporate income tax and the growing number of registered businesses per one hundred citizens. These indicators are clearly traceable to the recent economic growth and the significant decreases in the unemployment rate observed over the last few years. Wielkopolska cities’ commitment and proactive attitude toward the acquisition of European funds, combined with continuous growth in investment spending, must also be emphasized. In this context, the relatively low levels of public debt in most urban and rural municipalities in Wielkopolska becomes a vital strength, allowing local governments to finance their investment projects by borrowing money in anticipation of future reimbursement. The issue of budget deficit appears particularly important in the light of the proposed amendment to the Public Finance Law imposing essential restrictions on local governments’ ability to incur liabilities, e.g. obtain loans and use certain mechanisms involved in project finance, which might adversely affect the economic development of some towns and cities. Any overview of the strengths of the cities in Wielkopolska region should mention the development of the tourism industry (measured by the increasing number of overnight stays) alongside their relatively well developed water supply infrastructure and the growing percentage of households served by sewage treatment plants (although, in the latter case, there are significant differences between particular cities, and there is plenty of work to be done in small and medium-sized towns below several thousand inhabitants).

Demographic factors, on the other hand, might cause some concerns to the cities of Wielkopolska region. Between 2005 and 2007, most urban populations in the region (small towns as well as big cities) showed a considerable decrease in the number and percentage of people below working age and an increasing number of people past working age. As a result of immigration and suburbanization processes, a negative migration balance has become a fact. On the other hand, with the 1980s baby-boom generation now in its reproductive age, coupled with the sharply dropping unemployment, the rapidly growing economy and the increased demand for labor, there is a soaring demand for places at nursery schools, which, in nearly all cities, are really scarce. Almost all cities of Wielkopolska region have seen an increase in the square area of an average flat, or the average floor area per person, which

directly links to the population's living standard. Another factor that largely contributes to improving the quality of life in cities is the reduced crime rate, which fell consistently between 2005 and 2007, having an effect on the popular perception of safety. A large number of higher education institutions seated in the biggest cities of Wielkopolska, delivering a fairly wide range of programs, continue to supply qualified workforce to local and regional job markets. The greatest weaknesses of Wielkopolska include a rather low, and very slowly increasing, percentage of hard surfaced roads among the total number of public roads. To make things worse, public road management still encounters a lot of difficulties, having a long history of underinvestment and maladministration, on top which there are ongoing disputes over the competence of specific authorities with regard to different categories of public roads (apparently, many roads do not meet all of the criteria by which they should be classified under a category and entrusted to a public body for management).

Further improvement in the living conditions of Wielkopolska's urban populations (if only the negative trends in the construction industry and the loan market, attributable to the global economic crisis, are reversed) is definitely where development opportunities should be sought. Owing to the cities' relatively low level of debt, they can obtain funds from the European Union to co-finance their critical investment projects. However, the expected changes to public finance law should be taken into account. Given the low unemployment rates and the increasing number of businesses, the cities are likely to experience further economic growth and continued improvement of their residents' quality of life; the latter indirectly hinging on a shared sense of safety and a further decrease of crime rates. The advancing development of the cities' water supply systems and the increasing percentage of households connected to sewage treatment plants makes it possible to implement environment protection initiatives. In assessing potential dangers to the cities' development, the ongoing suburbanization processes call for the most attention, representing a factor driving the age structure of the population toward an increasing number of people past working age and a decreasing number of people in working age (young and rich residents are the most likely to move to a suburb). A large percentage of the population moving their permanent residence to the outskirts of big cities might result in reduced revenues from (the local government share in) personal income tax. It should be, however, realized that these are, after all, natural processes which cities have been undergoing for many years.

Wprowadzenie

Badanie ewaluacyjne pt. „Ocena ex-ante potencjału rozwojowego miast Wielkopolski w kontekście projektów realizowanych z funduszy Unii Europejskiej” miało na celu określenie wartości poszczególnych wskaźników charakteryzujących potencjał rozwojowy w aspekcie porównawczym dla wielkopolskich miast i w odniesieniu do możliwości pozyskiwania funduszy unijnych, jak też potrzeb i potencjału absorpcji oraz skutecznego, efektywnego i trwałego wykorzystania tych środków. Należy pamiętać o tym, że oprócz różnic demograficznych, gospodarczych, infrastrukturalnych, historycznych czy nawet kulturowych istnieje szereg zmiennych, które nie dają się precyzyjnie skwantyfikować i uchwycić w formie precyzyjnych wskaźników. Ponadto istnieją także różnorodne, w tym prawne, determinanty wpływające na szanse i bariery rozwoju ośrodków miejskich. W polskim systemie prawnym istnieją trzy kategorie miast. Pierwszą z nich są miasta gminne i gminy miejsko-wiejskie, do drugiej zalicza się ośrodki powiatowe, a trzecią kategorię stanowią miasta wojewódzkie¹.

Realizacja celu głównego przedmiotowych badań została dokonana poprzez kompleksową analizę danych zastanych dostępnych danych w ramach następujących komponentów (ładów): społecznego, gospodarczego i środowiskowo-przestrzennego.

Opis metodologiczny

Główne pytanie ewaluacyjne brzmiało: Jak przedstawia się dynamika rozwojowa poszczególnych miast w Wielkopolsce na przestrzeni lat 2005-2007 oraz tam, gdzie istnieją dostępne dane, także za rok 2008 w ujęciu porównawczym?

Szczegółowe pytania ewaluacyjne brzmiały następująco:

1. Jak przedstawia się sytuacja demograficzna poszczególnych miast w Wielkopolsce na przestrzeni lat 2005-2007 w ujęciu porównawczym?
 - a) Jak przedstawiają się prognozy demograficzne dla wielkopolskich miast do roku 2030?
 - b) Jak przedstawia się sytuacja migracji ludności w wielkopolskich miastach na przestrzeni lat 2005-2007 w ujęciu porównawczym?
 - c) Jak przedstawia się ogólna charakterystyka gospodarstw domowych w wielkopolskich miastach na przestrzeni lat 2005-2007 w ujęciu porównawczym?
2. Jak przedstawia się gospodarka mieszkaniowa poszczególnych miast w Wielkopolsce na przestrzeni lat 2005-2007 oraz w ujęciu porównawczym (stan zasobów, wyposażenie, itp.)?

¹ S. Wróbel (red.), „Samorząd miejski. Zadania, instytucje, formy”, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bankowej, Poznań – Chorzów 2008, s. 10

3. Jak przedstawia się sytuacja szkolnictwa w wielkopolskich miastach na wszystkich poziomach edukacji na przestrzeni lat 2005-2007 w ujęciu porównawczym (ze szczególnym uwzględnieniem liczby szkół, uczniów i absolwentów)?
4. Jak przedstawia się sytuacja w odniesieniu do wychowania przedszkolnego w wielkopolskich miastach na przestrzeni lat 2005-2007 w ujęciu porównawczym?
5. Jak przedstawia się sytuacja w zakresie ochrony zdrowia i opieki społecznej w wielkopolskich miastach na przestrzeni lat 2005-2007 w ujęciu porównawczym?
6. Jak przedstawia się sytuacja w zakresie pomocy społecznej oraz występowania zjawisk o charakterze patologicznym w wielkopolskich miastach na przestrzeni lat 2005-2007 w ujęciu porównawczym?
7. Jak przedstawia się sytuacja w zakresie podstawowych kategorii przestępstw w wielkopolskich miastach na przestrzeni lat 2005-2007 w ujęciu porównawczym?
8. Jak przedstawia się sytuacja w zakresie kultury i sztuki w wielkopolskich miastach na przestrzeni lat 2005-2007 w ujęciu porównawczym (ze szczególnym uwzględnieniem stanu infrastruktury kulturalnej i uczestnictwa w działaniach kulturalnych mieszkańców poszczególnych miast)?
9. Jak przedstawia się struktura budżetów (dochodów i wydatków oraz deficytu) miast wielkopolskich oraz jednostek szczebla gminnego, w skład którego wchodzi miasta na przestrzeni lat 2005-2007 w ujęciu porównawczym?
10. Jak przedstawia się struktura i liczebność podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w wielkopolskich miastach na przestrzeni lat 2005-2007 w ujęciu porównawczym?
11. Jak przedstawia się sytuacja na lokalnych rynkach pracy (ze szczególnym uwzględnieniem problemu bezrobocia, podaży i popytu na pracę) w wielkopolskich miastach, miastach na prawach powiatu i powiatach, w skład których wchodzi miasta, na przestrzeni lat 2005-2007 w ujęciu porównawczym?
12. Jak przedstawia się sytuacja w zakresie rozwoju przemysłu i budownictwa w wymiarze lokalnym w poszczególnych miastach Wielkopolski na przestrzeni lat 2005-2007 oraz w ujęciu porównawczym?
13. Jak przedstawia się sytuacja w zakresie stanu infrastruktury drogowej (ze szczególnym uwzględnieniem przynależności administracyjnej dróg poszczególnym typom jednostek samorządu terytorialnego) w miastach Wielkopolski na przestrzeni lat 2005-2007 (lub wcześniejszych okresów sprawozdawczych) oraz w ujęciu porównawczym?
14. Jak przedstawia się sytuacja w zakresie stanu infrastruktury komunalnej (kanalizacji, wodociągów, sieci gazowej, komunikacji miejskiej) w miastach Wielkopolski na przestrzeni lat 2005-2007 w ujęciu porównawczym?
15. Jak przedstawia się sytuacja w zakresie stanu infrastruktury turystycznej i bazy noclegowej w wielkopolskich miastach na przestrzeni lat 2005-2007 w ujęciu porównawczym?

16. Jak przedstawia się sytuacja w zakresie stanu i ochrony środowiska w wielkopolskich miastach na przestrzeni lat 2005-2007 w ujęciu porównawczym?

W ramach przedmiotowego badania wykorzystane zostały następujące metody badawcze:

1. Analiza danych zastanych (Desk research) w oparciu o dostępne źródła danych.
2. Analiza SWOT w oparciu o wyniki analizy danych zastanych.

Zgodnie z wymaganiami Zamawiającego **ZAKRES EWALUACJI objął:**

1. Zakres przedmiotowy
 - wszystkie jednostki administracyjne Wielkopolski posiadające prawa miejskie (109).
 - Program Rewitalizacji ZPORR
 - dostępne statystyki i opracowania (GUS – Bank Danych Regionalnych, SAS – System Analiz Samorządowych, dane policji, powiatowych i wojewódzkiego urzędu pracy, raporty z badań, itp.).
 - Strategia Rozwoju Województwa,
2. Zakres czasowy
Okres od 2005-2008 roku. W przypadku braku danych lub ograniczonego dostępu do nich analizie poddane zostały także dane z lat wcześniejszych.
3. Zakres terytorialny
Obszar całego województwa wielkopolskiego.
4. Zakres zmiennych.

Analizie poddanych zostało ponad 500 zmiennych charakteryzujących potencjał rozwojowy wielkopolskich miast. Zostały one pogrupowane w ramach trzech komponentów (ładów): społecznego, gospodarczego i środowiskowo-przestrzennego i skategoryzowane w 16 grupach wg następującego porządku:

I. ŁAD SPOŁECZNY

- a) Ludność
- b) Gospodarka mieszkaniowa
- c) Szkolnictwo
- d) Wychowanie przedszkolne
- e) Ochrona zdrowia i opieka społeczna oraz pomoc społeczna, patologie
- f) Przystępczość
- g) Kultura i sztuka

II. ŁAD GOSPODARCZY

- h) Dochody i wydatki budżetów JST
- i) Podmioty gospodarcze
- j) Bezrobocie i rynek pracy
- k) Przemysł i budownictwo
- l) Transport i łączność
- m) Gospodarka komunalna
- n) Turystyka

III. ŁAD ŚRODOWISKOWO PRZESTRZENNY

- o) Powierzchnia miast w km²
- p) Stan i ochrona środowiska

Zdecydowana większość zmiennych (wskaźników) wchodzących w skład wyżej przedstawionych kategorii jest dostępna w układach miast. W przypadku braku danych dostępnych na poziomie miast analizie poddane zostały wskaźniki na poziomie gmin, powiatów i województw. (np. wskaźniki dot. bezrobocia agregowane są na poziomie powiatów, a budżety jst w przypadku gmin miejsko – wiejskich tylko w układach gminnych bez możliwości wyróżnienia obszarów wiejskich i miejskich, prognozy demograficzne natomiast tylko w układach regionalnych bądź dla miast wojewódzkich). W celu dokładnej i precyzyjnej analizy wykorzystane zostały także bardziej szczegółowe wskaźniki (np. wartość danej zmiennej w przeliczeniu na 1 mieszkańca, 1 km² powierzchni, 1 gospodarstwo domowe, itp.).

Szczegółowa analiza zmiennych (cech) oraz wskaźników szczegółowych została dokonana w oparciu o podział analityczny dla 5 kategorii miast wyróżnionych na podstawie liczby mieszkańców, tj.:

- miast do 5 tysięcy mieszkańców,
- miast powyżej 5 tysięcy i do 10 tysięcy mieszkańców,
- miast powyżej 10 tysięcy i do 20 tysięcy mieszkańców,
- miast powyżej 20 tysięcy i do 50 tysięcy mieszkańców,
- miast powyżej 50 tysięcy mieszkańców.

Ponadto główne zmienne (wskaźniki) w największym stopniu odzwierciedlające potencjał rozwojowy wielkopolskich miast zostały poddane analizie w oparciu o podział na 2 kategorie liczebności:

- miast do 50 tysięcy mieszkańców,
- miast powyżej 50 tysięcy mieszkańców.

Osobne zestawienia porównawcze powstały także dla miast na prawach powiatu. Zastosowanie wyżej zaprezentowanego podziału kategoryzacyjnego pozwoliło na dokonanie porównań miast o podobnej specyfice i wyprowadzenie precyzyjnych oraz szczegółowych wniosków i rekomendacji określonych w celu głównym badania oraz jego celach i problemach szczegółowych. Ponadto możliwe było pełne zastosowanie kryteriów ewaluacji sformułowanych i wymaganych przez Zamawiającego².

Wyniki analiz zostały ujęte w następujących zestawieniach:

1. Rankingach miast (z uwzględnieniem średniej arytmetycznej dla wyróżnionych 2/5 kategorii liczebności oraz dla miast na prawach powiatu) – w formie tabel.

² W odniesieniu do przedmiotu ewaluacji i zgodnie z wymaganiami Zamawiającego zastosowane zostały następujące kryteria:

Trafność – wyniki badania ewaluacyjnego – zidentyfikowane uwarunkowania pozwolą osiągnąć główny oraz szczegółowe cele badania poprzez określenie potencjału rozwojowego w aspekcie porównawczym dla wielkopolskich miast w odniesieniu do wartości poszczególnych wskaźników (danych wyjściowych), charakteryzujących możliwości pozyskiwania przez nie funduszy unijnych, jak też w odniesieniu do potrzeb i potencjału ich absorpcji oraz skutecznego, efektywnego i trwałego wykorzystania tych środków.

Skuteczność – analizowany istniejący potencjał zasobowy samorządów oraz rekomendacje odnoszące się do jego wzmocnienia zostaną ocenione w odniesieniu do potrzeb i potencjału wielkopolskich miast w zakresie absorpcji środków unijnych oraz skutecznego, efektywnego i trwałego wykorzystania tych środków.

Użyteczność – rozumiana jako ocena, czy interwencja z funduszy unijnych spełni oczekiwania i potrzeby badanych JST.

2. Dynamice zmian w miastach (wg wyróżnionych 2/5 kategorii liczebności oraz dla miast na prawach powiatu), w odniesieniu do analizowanych okresów czasowych – w formie tabel i wykresów.

Wyniki analiz zawierają także opisy i komentarze.

Główne zmienne (wskaźniki) w największym stopniu odzwierciedlające potencjał rozwojowy wielkopolskich miast zostały poddane analizie w oparciu o podział na 2 kategorie liczebności:

- miast do 50 tysięcy mieszkańców,
- miast powyżej 50 tysięcy mieszkańców.

Z uwagi na bardzo szeroki zakres danych w raporcie głównym zamieszczone zostały tylko zestawienia dla tych dwóch kategorii miast. Pozostałe zmienne (wskaźniki), wyniki analiz, tabele, zestawienia i wykresy zostały umieszczone w aneksie. Ponadto przygotowane zostały dane i zestawienia w formie tabelarycznej w plikach elektronicznych, które stanowią część aneksu.

Wśród głównych zmiennych (wskaźników), które znalazły się w raporcie głównym wyróżniono następujące:

I. ŁAD SPOŁECZNY

a) Ludność

- ludność wg wieku (przedprodukcyjnym, produkcyjnym, poprodukcyjnym) – ogółem
- gęstość zaludnienia na km²,
- saldo migracji - ruch wewnętrzny ogółem,
- saldo migracji - ruch zewnętrzny ogółem,

b) Gospodarka mieszkaniowa

- orzeczone przez sąd eksmisje ogółem,
- wykonane eksmisje ogółem,
- mieszkania wyposażone w łazienkę w % ogółu mieszkań,
- liczba mieszkań ogółem,
- średnia powierzchnia mieszkaniowa na 1 mieszkańca w m²,
- średnia powierzchnia mieszkaniowa na 1 osobę w m²,

c) Szkolnictwo

- szkoły wyższe,

d) Wychowanie przedszkolne

- przedszkola bez specjalnych ogółem/miejsca w przedszkolach, dzieci w przedszkolach,
- przedszkola bez specjalnych – dzieci/ludność w wieku 3-6 lat,

e) Przestępczość

- przestępstwa ogółem/liczba ludności ogółem (1000 mieszk.),
- bójki, pobicia/liczba ludności ogółem (1000 mieszk.),
- narkomania/liczba ludności ogółem (1000 mieszk.),

f) Kultura i sztuka

- biblioteki - ludność na 1 placówkę biblioteczną,
- muzea wraz z oddziałami.

II. ŁAD GOSPODARCZY

g) Dochody i wydatki budżetów JST

- dochody ogółem,
- dochody na 1 mieszkańca,
- dochody własne na 1 mieszkańca,

- dochody własne - podatek od nieruchomości,
- udział w podatkach dochodowych od osób fizycznych,
- udział w podatkach od osób prawnych,
- wydatki z budżetu ogółem,
- inwestycje/w przeliczeniu na 1 mieszkańca gminy,
- wydatki na 1 mieszkańca,
- wydatki na gospodarkę mieszkaniową/w przeliczeniu na 1 mieszkańca gminy, w przeliczeniu na zasoby lokalowe gminy,
- struktura dochodów miast wg głównych działów w %,
- struktura wydatków miast wg głównych działów w %,
- deficyt budżetowy/w przeliczeniu na 1 mieszkańca gminy,
- h) Podmioty gospodarcze
 - podmioty gospodarcze ogółem/w przeliczeniu na 1 mieszkańca,
- i) Bezrobocie i rynek pracy
 - stopa bezrobocia,
 - bezrobocie ogółem,
 - udział bezrobotnych względem liczby osób w wieku produkcyjnym,
 - długotrwale bezrobotni/odsetek w porównaniu do ogółu bezrobotnych,
- j) Przemysł i budownictwo
 - mieszkania oddane do użytkowania ogółem/liczba ludności (1000), ogólna liczba mieszkań,
 - mieszkania oddane do użytkowania - powierzchnia użytkowa/liczba ludności (1000), ogólna powierzchnia użytkowa mieszkań,
- k) Transport i łączność
 - drogi publiczne gminne o nawierzchni twardej/drogi publiczne razem w %,
- l) Gospodarka komunalna
 - ludność korzystająca z kanalizacji,
 - ludność korzystająca z wodociągów %,
 - ludność korzystająca z kanalizacji %,
 - ludność korzystająca z sieci wodociągowej,
- m) Turystyka
 - udzielone noclegi ogółem.

III. ŁAD ŚRODOWISKOWO PRZESTRZENNY

- n) Powierzchnia miast w km²
- o) Stan i ochrona środowiska
 - ludność obsługiwana przez oczyszczalnie/liczba mieszkańców.

Wyniki analiz dla wyżej wskazanych zmiennych (wskaźników) zostały przedstawione w formie graficznej w oparciu o porównanie dynamiki zmian (w analizowanym okresie czasu, najczęściej za lata 2005 – 2007) w ramach 2 kategorii – miast do 50 tysięcy mieszkańców i miast powyżej 50 tysięcy mieszkańców. Uzupełnieniem formy graficznej jest część opisowa zawierająca charakterystykę porównawczą miast oraz uwzględniająca główne tendencje rozwojowe w odniesieniu do innych obszarów miejskich w ramach całego województwa. Wszystkie zestawienia w formie tabelarycznej i graficznej zostały zamieszczone w aneksie.

Częścią podsumowującą są wyniki analizy SWOT dla poszczególnych kategorii miast. W oparciu o wyniki analizy danych zastanych i analizy SWOT sformułowane zostały wnioski i zalecenia.

Wyniki ewaluacji

1. Ludność

Jednym z najważniejszych kryteriów różnicujących miasta i określających ich potencjał rozwojowy są dane demograficzne, a dokładniej wskaźniki wyrażające się w liczbie ludności.

Średnio dla miast wielkopolskich liczących mniej niż 50 tysięcy mieszkańców liczebność osób w wieku przedprodukcyjnym zmniejszyła się w ciągu lat 2005 - 2007 o prawie 89 osób, a odsetek o 1 punkt procentowy. Najwyższe wskaźniki dodatniej dynamiki zmian zaobserwowano w Luboniu (przybyło 71 osób), Rakoniewicach (18 osób) i Krzyżu Wielkopolskim (14 osób) w przypadku wartości liczbowych oraz w Rakoniewicach (0,2%) i Krzyżu Wielkopolskim (0,1%) w odniesieniu do wartości procentowych. Największy ubytek, mierzony w wartościach liczbowych, miał miejsce w Śremie i Turku (ponad 400 osób mniej), a w wartościach procentowych w Wielichowie, Witkowie, Tuliszkowie, Miłosławiu, Kleczewie, Murowanej Goślinie, Mikstacie i Dąbiu (poniżej -2 punktów procentowych).

W przypadku miast powyżej 50 tysięcy mieszkańców średnie wartości liczbowe oraz procentowe charakteryzujące ludność w wieku przedprodukcyjnym systematycznie maleją. Dynamika zmian, jaka miała miejsce w przypadku liczby i odsetka osób w wieku przedprodukcyjnym w poszczególnych miastach powyżej 50 tysięcy mieszkańców, w każdym z badanych ośrodków miejskich miała tendencję minusową. Największy ubytek odnotowano w Ostrowie Wielkopolskim (-1,2 punktu procentowego) i w Koninie (-1,1 punktu procentowego). Najmniejszy natomiast w Kaliszu i Poznaniu (-0,5 punktu procentowego).

W przypadku wielkopolskich miast do 50 tysięcy mieszkańców wartości wskaźników dla osób w wieku produkcyjnym od 2005 roku mają nieznaczną tendencję wzrostową, ale są to niewielkie różnice. Średnia liczba osób w wieku produkcyjnym w miastach Wielkopolski liczących do 50 tysięcy mieszkańców w roku 2005 wyniosła 5706 osób, rok później 5723, a w roku 2007 5739 osób. W przypadku wartości procentowych w roku 2005 i 2006 średnia dla miast do 50 tysięcy mieszkańców wyniosła 65%, w roku 2007 66%. Średnia dynamika zmian w odniesieniu do osób w wieku produkcyjnym zamieszkujących wielkopolskie miasta liczące do 50 tysięcy mieszkańców osiągnęła w okresie 2005-2007 nieznaczny wynik dodatni +33 osoby, co nie miało jednak zauważalnego wpływu na wzrost wartości procentowych. W wartościach liczbowych zdecydowanie największy wzrost zanotowano w Luboniu (903 osoby), najwyższy spadek natomiast w Słupcy (-301 osób). W wartościach procentowych najwyższy wynik uzyskało Wielichowo (+3 punkty procentowe, a najniższy Słupca, Chodzież, Bojanowo, Koło, Czarnków i Krzyż Wielkopolski (-1 punkt procentowy).

W przypadku miast powyżej 50 tysięcy mieszkańców mamy do czynienia z tendencją odwrotną, tzn. średnie wartości liczbowe oraz procentowe dla osób w wieku produkcyjnym wykazują tendencję malejącą na przestrzeni lat 2005 i 2007. W dużym stopniu wynika to z procesów tzw. suburbanizacji, czyli przesiedlania się mieszkańców miast do gmin podmiejskich. W odniesieniu do poszczególnych miast największy ubytek osób w wieku produkcyjnym w zestawieniu lat 2005 i 2007 odnotowano w Poznaniu (-7803 osoby), a najmniejszy w Lesznie (-116 osób). Średnia dla największych wielkopolskich miast wyniosła -1620 osób. Procentowo natomiast, przy bardzo niewielkich spadkach w przypadku Leszna, Poznania i Kalisza (o jeden punkt procentowy) średnia nie uległa większym zmianom.

W roku 2005 w miastach Wielkopolski liczących mniej niż 50 tysięcy mieszkańców zameldowanych było średnio 1121 osób w wieku poprodukcyjnym (13% ogółu ludności), rok później liczba ta wzrosła do 1159 osób (odsetek nie uległ większym zmianom), a w roku 2007

wyniosła 1197 jednostek (13% ogółu). odniesieniu do dynamiki zmian średnia wartość liczbowa dla miast poniżej 50 tysięcy mieszkańców wyniosła dla lat 2005-2007 76,76 osób. Najwyższy napływ osób w wieku poprodukcyjnym odnotowano w Śremie i Wrześni (ponad 350 osób), a najwyższy ubytek w Rakoniewicach (-4 osoby), Wysokiej (-6 osób) i Wielichowie (-12 osób). Procentowo nie odnotowano większych różnic i wskaźnik oscylował przy 1 punkcie procentowym.

W przypadku miast powyżej 50 tysięcy mieszkańców główne tendencje w odniesieniu do liczby i odsetka osób w wieku poprodukcyjnym są takie same, jak w przypadku mniejszych miast. Średnio w roku 2005 największe wielkopolskie miasta liczyły 23233 osoby w wieku poprodukcyjnym, rok później liczba ta wzrosła do 24004 osób, a w roku 2007 wyniosła 24674 osoby. Procentowo w latach 2005 i 2006 odsetek wyniósł 15%, a w roku 2007 wzrósł o 1 punkt procentowy. Analiza dynamiki zmian w latach 2005-2007 dla miast powyżej 50 tysięcy mieszkańców także obrazuje ww. tendencje – średnio zanotowano przyrost 1442 osób w wieku poprodukcyjnym (1 punkt procentowy). Najwyższą wartość odnotowano w Koninie (2 punkty procentowe), a w pozostałych miastach były to różnice jednego punktu procentowego.

W miastach liczących mniej niż 50 tysięcy mieszkańców wskaźnik gęstości zaludnienia utrzymuje się na jednakowym poziomie, gdy rozpatrujemy go wykorzystując średnią arytmetyczną (w roku 2005 wyniósł on 1145 osób na 1 km², a w latach 2006 i 2007 1143 osoby na 1 km²). Dokładniejszym zobrazowaniem użyteczności tego wskaźnika jest określenie dynamiki zmian w określonym czasie (w tym przypadku są to lata 2005 i 2007). Średnia wartość wskaźnika dla 102 miast badanej kategorii spadła o 2 jednostki. Zdecydowanie najwyższy wynik spośród miast liczących mniej niż 50 tysięcy mieszkańców osiągnęły: Murowana Goślina (wzrost o 185 osób na 1 km²), Pobiedziska (130 osób na 1 km²) i Luboń (97 osób na 1 km²). Dynamika ta wynika z intensywnego rozwoju budownictwa wielorodzinnego oraz jednorodzinnego w tych miastach i napływu nowych mieszkańców z położonego nieopodal Poznania (wszystkie 3 miasta znajdują się w administracyjnych granicach powiatu poznańskiego). Z kolei najwyższy ubytek ludności w przeliczeniu na 1 km² zanotowano w Nowym Tomyślu, Swarzędzu, Raszkowie i Krzywiniu.

W odniesieniu do dynamiki zmian w zakresie gęstości zaludnienia w miastach powyżej 50 tysięcy mieszkańców można zaobserwować wcześniej przywołane tendencje: za wyjątkiem mniejszych ośrodków, do jakich zaliczają się Ostrów Wielkopolski, Leszno i Gniezno, w pozostałych miastach gęstość zaludnienia maleje. Najbardziej widoczne jest to na przykładzie Poznania, który w okresie 2005 – 2007 stracił średnio 31 osób na 1 km² i Konina (minus 15 osób). Średnio w miastach Wielkopolski liczących powyżej 50 tysięcy mieszkańców odnotowano w analizowanym okresie czasu ubytek 5 osób na 1 km².

W roku 2005 średnia wartość salda migracji wewnętrznych dla miast liczących poniżej 50 tysięcy mieszkańców wyniosła -3, rok później -4, a w 2007 roku -6, a więc cechuje się ona stałą (choć niewielką) tendencją ujemną. Uśredniona dla tej kategorii miast dynamika salda migracji za lata 2005 – 2007 wynosi -2. Spośród 102 miast najwyższy, dodatni, wynik osiągnął Luboń (190 osób), natomiast najniższy, wynoszący niemal 300 osób, Swarzędz.

Systematycznie spada także średnia wartość salda migracji wewnętrznych dla wszystkich miast powyżej 50 tysięcy mieszkańców (w roku 2005 osiągnął on wartość -459, rok później -478, a w 2007 spadł do -645 osób). Także dynamika zmian w odniesieniu do lat 2005 – 2007 osiąga wartości ujemne: jedynie Piła zanotowała wynik dodatni (79 osób), natomiast najniższą wartość odnotował Poznań (-710 osób). Średnia dla największych wielkopolskich miast wyniosła -186.

W przypadku salda migracji zewnętrznych różnice pomiędzy poszczególnymi miastami w latach 2005 – 2007 liczącymi mniej niż 50 tysięcy mieszkańców nie są tak duże, jak w przypadku migracji wewnętrznych. Wielu ludzi, którzy wyjechali do pracy za granicą w

ostatnich latach nie wymeldowało się jednak z dotychczasowego miejsca zamieszkania planując w bliżej nieokreślonej przyszłości powrót do kraju i rodzinnego miasta, stąd należy sobie zdawać sprawę z niedoszacowania wartości sald migracji zewnętrznych (trudno jednak określić, jakiego rzędu jest to skala). Średnia wartość salda migracji zewnętrznych dla miast do 50 tysięcy mieszkańców od 2005 roku utrzymuje się nieznacznie poniżej zera, podobnie jak dynamika zmian w okresie 2005 – 2007 (wartość -3).

W przypadku największych wielkopolskich miast mamy do czynienia z podobną tendencją – średni wynik dla tej kategorii miast jest jednak niższy i wyniósł w roku 2005 -12 osób, rok później -105 osób, a w roku 2007 -74 osoby. W odniesieniu do dynamiki zmian, jakie miały miejsce w latach 2005 – 2007 widać jednak wciąż wyraźny spadek salda migracji zewnętrznych z największych wielkopolskich miast (średnio wyniósł on -62 osoby). Najwięcej osób wyjechało zagranicę z Poznania i z Kalisza, a najmniej z Piły, Leszna i Gniezna.

2. Gospodarka mieszkaniowa

Wskaźnik wykonanych eksmisji w wielkopolskich miastach liczących mniej niż 50 tysięcy mieszkańców w latach 2005 i 2006 (niestety Główny Urząd Statystyczny nie posiada danych za rok 2006) osiąga bardzo niskie wartości, bądź też przyjmuje wartość zerową. Średnia dla tej kategorii miast wyniosła w roku 2005 0,2 eksmisji na 1 miasto, dwa lata później nieznacznie zwiększyła się do 0,4 na jedno miasto.

W miastach powyżej 50 tysięcy mieszkańców średnia liczba eksmisji jest wyższa (w roku 2005 wyniosła średnio 9 eksmisji na 1 miasto, w 2007 wzrosła do 11). Należy jednak pamiętać o tym, że w istotnym stopniu wynika ona z większej liczby mieszkańców zamieszkujących te miasta. W Lesznie odnotowano zdecydowanie najwyższy wzrost wykonanych eksmisji (16) w okresie 2005 – 2007. Najwyższy spadek miał natomiast miejsce w Poznaniu (-6).

W przypadku średniej wartości dla miast poniżej 50 tysięcy mieszkańców w roku 2005 na 1 miasto przypada 1 eksmisja orzeczone przez sąd (dla porównania wskaźnik wykonanych eksmisji był na poziomie 0,2). W roku 2007 uśredniony wskaźnik orzeczonych eksmisji nie uległ zmianie. Najwyższy wzrost orzeczeń sądowych w sprawie postępowań eksmisyjnych w okresie 2005 – 2007 zanotowano w Pniewach (4) i Kościanie (3), a najwyższy spadek w Gostyniu (-5).

Podobnie jak w przypadku miast liczących mniej niż 50 tysięcy mieszkańców w 7 największych wielkopolskich miastach liczba orzeczeń sądowych w sprawie eksmisji jest znacznie wyższa od wykonanych postępowań. W roku 2005 średnio na jedno największe miasto wielkopolskie przypadało 71 orzeczeń sądowych (eksmisji wykonano średnio zaledwie 9). W roku 2007 średnia liczba orzeczonych eksmisji spadła do 59. W porównaniu lat 2005 – 2007 największy przyrost liczby orzeczonych eksmisji zanotowano w Lesznie (32) i Kaliszu (28), ujemny wynik miał natomiast miejsce w Poznaniu (-101), Pile (-37) i Ostrowie Wielkopolskim (-17). Średnio wśród miast liczących powyżej 50 tysięcy mieszkańców wskaźnik ten wyniósł -12.

W przypadku miast liczących mniej niż 50 tysięcy mieszkańców średni odsetek mieszkań wyposażonych w łazienkę w latach 2005 i 2006 wynosił 88%, w roku 2007 zwiększył się o jeden punkt procentowy do 89%. Wartości tego wskaźnika wykazują nieznaczną dynamikę zmian w latach 2005 – 2007. Wzrost zanotowano jedynie w dwóch miastach: Krzywiniu i Luboniu (1 punkt procentowy).

W przypadku największych wielkopolskich miast średnia wartość wskaźnika jest wyższa o 4-5 punktu procentowego w porównaniu do miast poniżej 50 tysięcy mieszkańców i wyniosła w latach 2005, 2006 i 2007 93%. Wartości dla lat 2005-2007 nie uległy zmianom.

Średnio w roku 2005 w miastach Wielkopolski liczących mniej niż 50 tysięcy mieszkańców na 1000 osób przypadało 309 mieszkań, rok później 310, a w 2007 311. Zatem z roku na rok odnotowywany był niewielki wzrost. Największy przyrost liczby mieszkań przypadających na 1000 mieszkańców w latach 2005 – 2007 odnotowano w Dąbiu (15), Witkowie (12), Ostrzeszowie (11) i Dobrej (10). Z kolei największy ubytek miał miejsce w Dolsku (-6), Pniewach (-5) i Krzywiniu (-5). Średnio w miastach Wielkopolski liczących poniżej 50 tysięcy mieszkańców odnotowano średni wzrost o 2 mieszkania na 1 tysiąc osób.

W przypadku 7 największych wielkopolskich miast wartość średnia w latach 2005, 2006 i 2007 wynosiła znacznie więcej – odpowiednio 350, 353 i 357 mieszkań na 1000 mieszkańców. Zdecydowanie największy przyrost w latach 2005 – 2007 miał miejsce w Poznaniu (16 mieszkań na 1000 mieszkańców), a najniższy w Lesznie (zaledwie 2 mieszkania na tysiąc osób). Średnio w największych wielkopolskich miastach w latach 2005 – 2007 odnotowano przyrost 7 mieszkań na każde 1000 mieszkańców.

W porównaniu lat 2005 – 2007 odnotowany został wzrost średniej powierzchni mieszkaniowej w miastach liczących do 50 tysięcy mieszkańców – o 0,5 metra kwadratowego na 1 mieszkanie. Wśród głównych czynników decydujących o wzroście wartości tego wskaźnika należy wymienić przede wszystkim: ogólny wzrost zamożności ludności wynikający ze spadku bezrobocia i poprawy sytuacji na rynku pracy po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej, stosunkowo dobra i szeroka dostępność kredytów mieszkaniowych w tym okresie czasu oraz podaż mieszkań wynikająca z tzw. boomu budowlanego, który rozpoczął się po akcesji Polski do UE (szczególnie dotyczy to budowy domów jednorodzinnych, które cechuje znacznie większy metraż niż mieszkań w budynkach wielorodzinnych). Najwyższy wzrost przeciętnej powierzchni mieszkaniowej na 1 mieszkanie zanotowano w Puszczykowie (2,1 m²), Nekli (2,0 m²), Kórniku (1,8 m²) i Pobiedziskach (1,7 m²). Warto zauważyć, że wśród 5 miast, które charakteryzowały się najwyższą dynamiką aż 4 znajdują się na terenie powiatu poznańskiego. W czterech miastach nie odnotowano żadnych zmian (Dolsk, Miłosław, Ostroróg, Rogoźno), natomiast w dwóch (Krajenka i Rawicz) nastąpił ubytek przeciętnej powierzchni mieszkaniowej przypadającej na 1 mieszkanie.

W przypadku 7 największych miast najwyższy wzrost powierzchni mieszkaniowej przypadającej na 1 mieszkanie w latach 2005 – 2007 zanotowano natomiast w Lesznie (0,7m²), a najniższy w Pile (0,2 m²). Średnia dynamika zmian osiągnęła wartość 0,4 m² na 1 mieszkanie.

W miastach do 50 tysięcy mieszkańców średnia wartość przeciętnej powierzchni mieszkaniowej w latach 2005, 2006 i 2007 przekraczała 24 m² na 1 osobę. Średnia dynamika zmian, jakie zaszły w okresie 2005 – 2007 roku wyniosła 0,3 m² na 1 osobę. Najwyższy wzrost zanotowano w Nekli (1,3 m²), Dąbiu (1,2 m²), Rychwale (1,1 m²) i Ostrzeszowie (1,0 m²). Najwyższy spadek powierzchni mieszkaniowej na 1 mieszkańca miała natomiast miejsce w Dolsku (-0,6 m²) i Krzywiniu (-0,4 m²).

Wśród 7 największych wielkopolskich miast można zaobserwować te same tendencje, co w przypadku mniejszych ośrodków. Średnia powierzchnia mieszkaniowa w metrach kwadratowych przypadająca na 1 osobę systematycznie wzrasta. W roku 2005 wynosiła ona 22,7 m², rok później 23 m², a w roku 2007 23,3 m². Zdecydowanie najwyższy przyrost powierzchni mieszkaniowej na 1 mieszkańca w okresie 2005 – 2007 odnotowano w Poznaniu i wyniósł on 1,2 m². Najniższa dynamika w latach 2005 – 2007 została odnotowana natomiast w Lesznie, Pile i Kaliszu (0,4 m² na osobę). Średnia wartość wskaźnika dynamiki zmian dla miast powyżej 50 tysięcy mieszkańców wyniosła w latach 2005 – 2007 0,6 m² na osobę.

3. Szkolnictwo

W roku 2006 na terenie Wielkopolski funkcjonowało 37 szkół wyższych (publicznych i niepublicznych, kształcących na dwóch poziomach – licencjackim i magisterskim oraz w dwóch trybach – stacjonarnym i niestacjonarnym). Aż 25 z nich było zlokalizowanych w stolicy regionu – Poznaniu, 4 w Lesznie, 2 w Pile i Gnieźnie oraz po jednej w Kaliszu, Koninie, Ostrowie Wielkopolskim i Jarocinie. W roku 2008 liczba szkół wyższych funkcjonujących w regionie wzrosła do 40. Ponownie najczęściej z nich zlokalizowanych było w Poznaniu – 25, następnie w Lesznie – 4, Koninie – 3, Pile, Gnieźnie – 2, oraz jedna uczelnia wyższa w Jarocinie, Kaliszu, Ostrowie Wielkopolskim i Środzie Wielkopolskiej. W roku 2005 liczba osób studiujących na terenie województwa wielkopolskiego wynosiła 125 911 studentów, rok później spadła do 123 421 osób, w roku 2007 ponownie spadła do 122 102 osób, a w roku 2008 wyniosła 118 727 studentów. Spadek liczby osób studiujących wynika w głównej mierze z niżu demograficznego, jaki miał miejsce na przełomie lat 80-tych i 90-tych (osoby urodzone w tych latach rozpoczynały studia w analizowanym okresie, natomiast osoby urodzone w okresie wyżu demograficznego z początku lat 80-tych kończyły studia w latach 2006 i 2007). Spośród wszystkich analizowanych podregionów zdecydowanie największą liczbę studentów od lat odnotowuje się w Poznaniu, na którego terenie funkcjonuje najczęściej szkół wyższych oraz uczelni o największej renomie. Na drugim miejscu znajduje się podregion kaliski, a na trzecim koniński.

4. Wychowanie przedszkolne

W miastach do 50 tysięcy mieszkańców średnia liczba miejsc przypadająca na 1 placówkę przedszkolną w roku 2005 wyniosła 127, rok później wzrosła do 129, a w 2007 przekroczyła 130 miejsc (dokładnie wyniosła 131). W miastach powyżej 50 tysięcy mieszkańców średnia miejsc w przeliczeniu na 1 przedszkole wyniosła w roku 2005 116 miejsc, w roku 2006 spadła do 115, a w roku 2007 do 114.

W 2005 roku średnia liczba dzieci uczestniczących w wychowaniu przedszkolnym przypadająca na jedno przedszkole w miastach poniżej 50 tysięcy mieszkańców wyniosła 124, rok później liczba ta wzrosła do 131 i w kolejnym utrzymała się na tym samym poziomie. Średnio w miastach Wielkopolski liczących mniej niż 50 tysięcy mieszkańców nastąpił wzrost liczby dzieci uczestniczących w wychowaniu przedszkolnym w przeliczeniu na 1 placówkę o ośmioro dzieci.

W przypadku największych wielkopolskich miast średnia liczba dzieci uczestniczących w wychowaniu przedszkolnym w przeliczeniu na 1 placówkę wyniosła w roku 2005 115 dzieci, w roku 2006 wzrosła do 116 a w roku 2007 spadła do 116 dzieci.

Najwyższą dynamikę zmian w odniesieniu do liczby dzieci uczestniczących w wychowaniu przedszkolnym w stosunku do ogółu dzieci w wieku 3-6 lat zanotowano dla miast poniżej 50 tysięcy mieszkańców w okresie 2005 – 2007 w Obrzycku (wzrost o 100,5 punktu procentowego), Stawiszynie (58,7 punktu procentowego) i Pyzdrach (52,0 punktu procentowego). Najwyższy ubytek nastąpił natomiast w Turku (-70,7 punktu procentowego), Wielichowie (-40,3 punktu procentowego) i Krzywiniu (-32,3 punktu procentowego). Średni wzrost zanotowany w okresie 2005 – 2007 w miastach liczących mniej niż 50 tysięcy mieszkańców wyniósł 9,9 punktu procentowego.

W przypadku miast powyżej 50 tysięcy mieszkańców w latach 2005, 2006 i 2007 średni odsetek dzieci uczestniczących w wychowaniu przedszkolnym wynosił ponad 70% i miał tendencję rosnącą. Najwyższa dynamika zmian w okresie 2005 – 2007 miała miejsce w Kaliszu (9,7 punktu procentowego), a najniższa w Lesznie (0,9 punktu procentowego). Średni

wzrost odsetka dzieci uczestniczących w wychowaniu przedszkolnym na przestrzeni lat 2005 – 2007 w 7 największych wielkopolskich miastach wzrósł o 4,8 punktu procentowego. Przy analizie danych uzyskanych dzięki zestawieniu tych dwóch zmiennych należy jednak pamiętać o tym, że bardzo często (szczególnie w mniejszych miastach i gminach miejsko-wiejskich) jedyne placówki przedszkolne, jakie funkcjonują w gminach znajdują się na terenie miast. To w bezpośredni sposób wpływa na uzyskane wartości wskaźników, tzn. dzieci z obszarów wiejskich uczestniczą w wychowaniu przedszkolnym w placówkach znajdujących się na terenie miast.

5. Przestępczość

Średnio w miastach Wielkopolski liczących do 50 tysięcy mieszkańców odnotowano w roku 2005 32,5 przestępstw ogółem na 1000 mieszkańców, rok później wskaźnik ten nieznacznie wzrósł do 32,7. Najwyższy wzrost przestępczości w analizowanym okresie czasu odnotowano w Dobrej (124,8), Wyrzysku (31,1), Wielichowie (26,6) oraz Golinie (24,5). Najwyższy spadek miał natomiast miejsce w Ślesinie (-56,6), Rychwale (-29,3), Kórniku (-24,7), Ostrzeszowie (-20,5) i Kępnie (-20,0). Dynamika wzrostu przestępstw dla tej kategorii miast wzrosła o 0,3.

W miastach powyżej 50 tysięcy mieszkańców uśredniony wskaźnik liczby przestępstw ogółem przypadających na 1000 mieszkańców jest wyższy niż w przypadku mniejszych miast. W porównaniu jednak lat 2005 i 2006 średnia liczba przestępstw w największych miastach Wielkopolski spadła (z 47,4 w 2005 do 43,9 w 2006 roku). Najwyższą dynamikę dodatnią w porównaniu lat 2005 i 2006 pod względem liczby przestępstw ogółem na 1000 mieszkańców odnotowano w Ostrowie Wielkopolskim (3,1) i Kaliszu (0,3) – tylko w tych miastach liczba przestępstw wzrosła w porównaniu z rokiem poprzednim. Najwyższy spadek przestępstw odnotowano natomiast w Koninie (-11,8) i Poznaniu (-9,0). Średnio w miastach powyżej 50 tysięcy mieszkańców wskaźnik ten zmniejszył się o 3,5 przestępstw na 1000 mieszkańców.

W roku 2005 średnia liczba bójek i pobić w miastach Wielkopolski liczących poniżej 50 tysięcy mieszkańców w przeliczeniu na 1000 mieszkańców wyniosła 0,4. Rok później średnia liczba takich zdarzeń nie uległa zasadniczej zmianie i ponownie wyniosła ok. 0,4 na 1000 mieszkańców.

W przypadku miast powyżej 50 tysięcy mieszkańców średnie wyniki liczby bójek i pobić w przeliczeniu na 1000 mieszkańców przedstawiają się identycznie jak w przypadku mniejszych miast, tj. w obu okresach czasowych wynoszą w przybliżeniu 0,4. Także różnice w poszczególnych miastach były bardzo niewielkie i nie przekraczały wartości 0,1.

Bójki i pobicia stanowią stosunkowo mało liczną kategorię przestępstw w przestępczości ogółem. Kategoria ta ma jednak ścisły związek z subiektywnym poczuciem bezpieczeństwa mieszkańców miast. Należy jednak pamiętać, że zdecydowana większość tego typu zdarzeń nie jest zgłaszana Policji przez co nie może być uwzględniona w oficjalnych statystykach.

Przestępstwa dotyczące narkomanii stanowią tą kategorię przestępstw, w której z roku na rok odnotowywanych jest coraz więcej zdarzeń. Podobnie przedstawia się ta sytuacja w odniesieniu do miast Wielkopolski. Średnio dla miast poniżej 50 tysięcy mieszkańców w roku 2005 miały miejsce 2 przestępstwa na 1000 mieszkańców. Uśredniony wskaźnik dla ogółu miast tej kategorii w roku 2006 wzrósł do 3,3. Największy przyrost tego typu przestępstw w porównaniu z rokiem 2005 zanotowano w Dobrej (138,4) i Kłodawie (20,6), najwyższy ubytek z kolei w Dolsku (-11,5), Szamocinie (-8,2) i Ostrzeszowie (-8,1).

Średni wskaźnik liczby przestępstw dotyczących narkomanii w przeliczeniu na 1000 mieszkańców w odniesieniu do 7 największych wielkopolskich miast w latach 2005 i 2006 wzrósł z 2,5 do 3,7. Najwyższy przyrost przestępstw dotyczących narkomanii w porównaniu z rokiem 2005 odnotowano w Gnieźnie (8,6) i Poznaniu (3,0), największy ubytek z kolei miał miejsce w Pile (-2,1) i Ostrowie Wielkopolskim (-1,2).

6. Kultura i sztuka

Średnio w roku 2005 w miastach Wielkopolski liczących mniej niż 50 tysięcy mieszkańców na 1 placówkę biblioteczną przypadało 3655,19 osób. W roku 2006 średnia ta spadła do 3641,32 osób na 1 placówkę biblioteczną. W kolejnym, 2007, roku średnia liczba osób przypadających na 1 placówkę ponownie wzrosła – do 3673,09 osób. Największy wzrost liczby osób przypadających na jedną placówkę biblioteczną w latach 2005 – 2007 zanotowano we Wrześni (o 2480,5 osób), Luboniu (325,5 osób), Pleszewie (308,57 osób) i Kostrzynie (257 osób). Z kolei spadek liczby osób przypadających na jedną placówkę biblioteczną nastąpił we Wronkach (-1943 osoby), Środzie Wielkopolskiej (-699,67) i Międzychodzie (-197,55). Średnio w miastach do 50 tysięcy mieszkańców odnotowano wzrost liczby osób przypadających na jedną placówkę biblioteczną o 17,90.

W miastach powyżej 50 tysięcy mieszkańców placówki biblioteczne odgrywają mniejszą rolę, przede wszystkim kulturalną, niż w mniejszych ośrodkach. Potwierdzają to średnie liczby ludności przypadające na 1 placówkę w latach 2005, 2006 i 2007, które przekraczają 4 tysiące osób. Najwyższy wzrost liczby osób przypadających na jedną placówkę biblioteczną wśród największych miast Wielkopolski w latach 2005 – 2007 zanotowano w Gnieźnie, a najwyższy spadek w Pile (-221) i Lesznie (-135). Średnio nastąpił w tym okresie czasu przyrost o 137 osób na 1 placówkę.

Wśród miast poniżej 50 tysięcy mieszkańców zaledwie w 35 z nich (niewiele ponad 30%) posiadało w latach 2005, 2006 i 2007 na swoim terenie jedno muzeum. W pozostałych miastach placówek takich nie było wcale.

Wśród największych 7 wielkopolskich miast nie ma ośrodka, który nie posiadałby w latach 2005, 2006 i 2007 choćby jednego muzeum. Najwięcej z nich znajdowało się na terenie Poznania (21), Gniezna (2) i Piły (2).

7. Dochody i wydatki budżetów JST

Struktura i wysokość dochodów oraz wydatków określają w największym stopniu możliwości, kierunki, ale przede wszystkim szanse i bariery rozwoju miast. Z uwagi na brak możliwości agregowania danych budżetowych w układach miejskich (za wyjątkiem gmin miejskich, których na terenie Wielkopolski jest 19) w omawianym podrozdziale zaprezentowano dane w oparciu o budżety na poziomie gmin, a więc w 90 przypadkach uwzględniono w obliczeniach także obszary wiejskie wchodzące skład gmin miejsko-wiejskich. Wśród 19 gmin miejskich znalazły się także 4 miasta na prawach powiatu (tzw. powiaty grodzkie, czyli Poznań, Kalisz, Konin i Leszno), których budżety z racji pewnej dualności administracyjnej są znacznie wyższe – zarówno po stronie dochodów, jak i wydatków.

W analizowanym okresie czasu (lata 2005-2007) daje się zauważyć systematyczny wzrost zarówno dochodów jak wydatków budżetowych. Złożyły się na to przede wszystkim

dwa elementy: wzrost gospodarczy w skali kraju, jak i na poziomie miast i gmin oraz absorpcja środków unijnych przez samorządy.

Miastem, którego dochody znacznie przewyższają pozostałe jednostki jest stolica regionu Poznań, w którym w roku 2005 suma dochodów wyniosła 1.668.268.655,00 PLN, w roku 2006 kwota ta zwiększyła się do 1.745.349.889,54 PLN, a w roku 2007 do 2.238.196.070,91 PLN. Wśród miast, których sumy dochodów budżetowych w latach 2005 – 2007 przekraczały 100 milionów PLN uplasowały się wszystkie miasta liczące powyżej 50 tysięcy mieszkańców. W przypadku miast poniżej 50 tysięcy mieszkańców zdecydowanie najwyższym budżetem (w roku 2007 było to niemal 100 milionów) dysponował Swarzędz. Z kolei wśród miast (gmin), które dysponowały najniższymi sumami dochodów budżetowych w latach 2005, 2006 i 2007 były Dolsk, Pogorzela, Przedecz, Ostroróg, Sulmierzyce i Obrzycko. Średnia suma dochodów budżetowych we wszystkich miastach i gminach miejsko - wiejskich Wielkopolski w roku 2005 wyniosła 49.083.627,83 PLN, rok później 53.491.260,98 PLN, a w roku 2007 62.026.476,12 PLN. Najwyższy wzrost sumy dochodów budżetowych w latach 2005 – 2007 zanotowano w Poznaniu (569.927.415,91 PLN), Koninie (130.805.028,86 PLN), Kaliszu (50.164.675,23 PLN), Lesznie (39.367.757,28 PLN), Pile (31.965.733,01 PLN) i Swarzędzu (22.399.521,68 PLN). Spadki odnotowano natomiast w Pyzdrach (-487.255,30 PLN) i Okonku (-13.460.163,64 PLN). Średnio w analizowanym okresie czasu sumy dochodów budżetowych w miastach Wielkopolski wzrosły o 12.942.848,00 PLN.

Dokładniejszym wskaźnikiem określającym sumy dochodów budżetowych i umożliwiającym analizę porównawczą jest suma dochodów budżetowych w przeliczeniu na 1 mieszkańca miasta (gminy). W roku 2005 średnia dla wszystkich wielkopolskich miast i gmin miejsko - wiejskich wyniosła 1.850,41 PLN, w roku późniejszym 2.024,05 PLN, a w roku 2007 2.202,76 PLN. W latach 2005-2007 największy wzrost dochodów budżetowych w przeliczeniu na 1 mieszkańca zaobserwowano w Koninie (1 665,01), Poznaniu (1 041,45) i gminie miejskiej Puszczykowo (845,14). Dwie z gmin uzyskały wartości ujemne badanego wskaźnika Pyzdry (-72,96) i Okonek (-1 483,57). W przypadku Okonka, tak duża różnica wynika z przejścia w roku 2005 przez gminę terenów po poligonie wojskowym i uzyskanie zaległości z tytułu podatku od nieruchomości za te grunty od Skarbu Państwa. Średnia zmiana dla wszystkich 109 analizowanych jednostek latach 2005-2007 to wzrost w wysokości 352,35 PLN.

W okresie 2005-2007 średni wzrost wartości wskaźnika dochodów własnych w przeliczeniu na jednego mieszkańca dla 109 analizowanych jednostek wyniósł 185,40 PLN. Najwyższy wzrost w latach 2005-2007 odnotowano w Poznaniu (626,62 PLN na 1 mieszkańca), gminie miejsko-wiejskiej Kórnik (566,45 PLN na 1 mieszkańca) oraz gminie miejskiej Puszczykowo (516,16 PLN na 1 mieszkańca). Warto zwrócić uwagę, że wśród 6 miast (gmin miejsko-wiejskich), które uplasowały się na czele tego rankingu za Poznaniem aż 4 położone są wokół stolicy regionu Poznania, który stanowi główny ośrodek i miasto o największym potencjale rozwojowym w Wielkopolsce.

Najwyższy wzrost wpływów z tytułu udziału w podatku dochodowym od osób fizycznych w przeliczeniu na 1 mieszkańca uzyskano w latach 2005-2007 w Puszczykowie (457,75 PLN wzrostu na 1 mieszkańca), Poznaniu (334,57 PLN) i Gostyniu (262,22 PLN). Najniższy wzrost odnotowano w Krobi (10,28 PLN na 1 mieszkańca), Stawiszynie (41,25 PLN) i Przedeczu (40,73 PLN). Średni wzrost wartości omawianego wskaźnika dla 109 analizowanych jednostek wyniósł w latach 2005-2007 114,63 PLN na 1 mieszkańca.

Wskaźnikiem pozwalającym na określenie potencjału rozwojowego miast jest także wysokość udziałów gmin w podatku dochodowym od osób prawnych (CIT) w przeliczeniu na 1 podmiot gospodarczy zarejestrowany w gminie (mieście). Dane dla miast na prawach powiatu oraz gmin z zespołami miejskimi województwa wielkopolskiego dotyczące dynamiki zmian omawianego wskaźnika w latach 2005-2007 rozkładają się w taki sposób, że na czele

zestawienia plasuje się gmina Nowe Skalmierzyce (wzrost o 2 385,55 PLN), dalej gminy Jutrosin (wzrost o 1 302,53 PLN), Kleczew (1 110,80) i Odolanów (888,45). Najniżej sklasyfikowane zostały Sieraków (-213,32), Piła (-408,27) i Rydzyna (-559,46). Średnia obejmująca wszystkie wymienione jednostki przyjęła wzrost wysokości 108,73 PLN na 1 podmiot gospodarczy.

Wysokość wydatków budżetowych wielkopolskich miast i gmin miejsko-wiejskich pozwala precyzyjnie ocenić ich możliwości inwestycyjne. Na sumę wydatków składają się nie tylko dochody własne, ale także uzyskane dotacje (m.in. z funduszy unijnych), subwencje oraz kredyty. Miasta o większym potencjale rozwojowym i wyższych wpływach do budżetu mają zatem większą zdolność kredytową.

Najwyższy wzrost wydatków budżetowych w zestawieniu lat 2005-2007 odnotowano w Poznaniu (417 165 211), Koninie (171 721 262), Kaliszu (60 787 167) i Lesznie (50 574 369). Warto zwrócić uwagę na wysoką pozycję w rankingu takich miast, jak Września (6 miejsce), Swarzędz (9) i Środa Wielkopolska (10). Na dynamikę wzrostu wydatków budżetowych ogromny wpływ mają pozyskane środki unijne, dzięki którym realizowane są najczęściej duże i pochłaniające znaczne środki finansowe inwestycje.

Najwyższe wartości ujemne dynamiki wydatków budżetowych w latach 2005-2007 odnotowano w takich gminach miejsko-wiejskich, jak: Koło (-1 650 183 PLN), Ślesin (-2 055 294 PLN) i Trzcianka (-4 041 519 PLN). Wyliczona dla wszystkich analizowanych jednostek średnia arytmetyczna dynamiki wzrostu wyniosła 12 046 025 PLN.

Dynamika wydatków inwestycyjnych w przeliczeniu na 1 mieszkańca za lata 2005-2007 jako zdecydowanego lidera wśród analizowanych miast i gmin miejsko-wiejskich stawia Konin, który zwiększył kwotę przeznaczoną na inwestycje i przypadającą na 1 mieszkańca o 1 689,85 PLN. Na kolejnych pozycjach znalazły się Puszczykowo (856,78 PLN na 1 mieszkańca), Ostroróg (675,70 PLN) i Poznań (509,94 PLN). Natomiast najwyższy spadek odnotowano w gminach: Trzcianka (-444,15), Pniewy (-448,94), Ślesin (-487,34) i Pызdry (-552,10).

Bardzo dokładnym wskaźnikiem określającym możliwości finansowe i inwestycyjne jednostek samorządu terytorialnego są wydatki budżetowe w przeliczeniu na 1 mieszkańca. Najwyższy przyrost średnich wydatków budżetowych na 1 mieszkańca w latach 2005-2007 odnotowano w Koninie (2 173,00 PLN). Na drugim miejscu znalazło się Puszczykowo (1 301,96 PLN), następnie Ostroróg (1 001,20 PLN) i Rychwał (838,06). Na takie tempo wzrostu wartości tego wskaźnika największy wpływ miały pozyskiwane przez te jednostki środki unijne. Z kolei spadek wartości analizowanego wskaźnika w latach 2005-2007 odnotowano w 8 gminach miejsko - wiejskich. Najwyższy spadek odnotowano w gminach: Rakoniewice (-120,11 PLN), Trzcianka (-176,99 PLN) i Ślesin (-186,73 PLN). Średnia dynamika wzrostu dla wszystkich analizowanych jednostek wyniosła w latach 2005-2007 364,49 PLN na 1 mieszkańca.

W okresie 2005-2007 w 59 miastach i gminach miejsko – wiejskich odnotowano wzrost deficytu budżetowego. Największe zmiany miały miejsce w Kaliszu (wzrost deficytu o 253,77 PLN w przeliczeniu na 1 mieszkańca), Koninie (-572,63 PLN) i Poznaniu (-602,69 PLN). Tak duże różnice w największych wielkopolskich miastach w znacznym stopniu wynikają z aktywnej polityki inwestycyjnej tych jednostek oraz dużej ilości inwestycji realizowanych w ramach funduszy unijnych, których finansowanie w pierwszym etapie łączy się z koniecznością zaciągnięcia zobowiązań. Z kolei w 50 jednostkach na przestrzeni analizowanego okresu czasu zanotowano wzrost niewykorzystanych środków finansowych. Liderami tego rankingu są Koźmin Wielkopolski (wzrost o 174,14 PLN na 1 mieszkańca), Kórnik (146,92 PLN) i Trzemeszno (91,37 PLN). Średnio w latach 2005-2007 odnotowano w miastach i gminach miejsko – wiejskich Wielkopolski wzrost zadłużenia o 12,14 PLN na jednego mieszkańca.

Procentowo największy wydatek dla administracji samorządowej szczebla gminnego w wielkopolskich miastach i gminach miejsko - wiejskich stanowiły w 2007 roku wydatki na oświatę (35%). Należy przy tym jednak zaznaczyć, że zdecydowaną większość środków na ten cel jst otrzymują w ramach subwencji oświatowej z budżetu państwa. Kolejną pozycję zajęły wydatki na pomoc społeczną (18%), którą również w zdecydowanej większości gminy otrzymują z budżetu centralnego. Niepokojącym zjawiskiem jest jednak skala wydatkowanych na ten cel środków. Taką samą wartość procentową przyjęły także wydatki na transport i łączność, co jest w dużej mierze efektem zapóźnień cywilizacyjnych z lat ubiegłych w postaci nieutwardzonych i nieremontowanych dróg.

8. Podmioty gospodarcze

Wielkopolska na tle innych województw należy do regionów charakteryzujących się dużą liczbą podmiotów gospodarczych przypadającą na 100 mieszkańców. Wskaźnik ten przyjmuje jednak zróżnicowane wartości w poszczególnych miastach województwa. Wynika to w głównej mierze ze struktury przemysłu, jaka występuje w danym mieście czy subregionie oraz tradycji i postaw związanych z przedsiębiorczością. Dla przykładu w takich miastach jak Konin czy Kleczew, które rozbudowały się dynamicznie po drugiej wojnie światowej na skutek rozwoju przemysłu górniczego i paliwowo-energetycznego, który przyjmował do pracy ludzi z całej Polski oferując im zatrudnienie w dużych zakładach pracy liczba podmiotów gospodarczych przypadająca na 1 mieszkańca należy do najniższych w regionie. Wynika to z jednej strony z funkcjonowania na tym terenie w dalszym ciągu dużych zakładów pracy zatrudniających po kilkaset czy nawet kilka tysięcy osób, a z drugiej z powstrzymywanej w naturalny sposób oddolnej inicjatywy gospodarczej mieszkańców i braku tworzenia nowych (szczególnie małych) podmiotów gospodarczych. Duże zakłady pracy oferujące stabilne zatrudnienie, dobre wynagrodzenie i relatywnie szeroki zakres świadczeń socjalnych stanowiły w tych miastach przez wiele lat znacznie atrakcyjniejszą ofertę dla mieszkańców niż podejmowanie, bądź co bądź, ryzyka związanego z prowadzeniem własnej działalności gospodarczej.

W roku 2007 najwyższą wartość jeśli chodzi o liczbę podmiotów gospodarczych przypadających na 100 mieszkańców osiągnęło miasto Puszczykowo (jako jedyne z wartością powyżej 17 podmiotów na 100 mieszkańców) oraz Wolsztyn (16,36), Nowy Tomyśl (15,66) i Buk (15,60), a także, z niewiele niższym wynikiem, Murowana Goślina (15,37) i Mosina (15,34). Najniższą wartość (niewiele ponad 6 podmiotów gospodarczych na 100 mieszkańców) odnotowano w Nowych Skalmierzycach, Sulmierzycach, Wysokiej i Okonku. Warto zauważyć, iż w 2007 roku po raz pierwszy żadne miasto nie osiągnęło wartości poniżej 6 podmiotów gospodarczych na 100 mieszkańców. Niewiele więcej – nieco ponad 7 podmiotów na 100 mieszkańców zarejestrowanych było w Kleczewie, Krzyżu Wielkopolskim, Golinie, Tuliszkowie, Zdunach, Bojanowie, Krajence i Ujściu. Średnia liczba podmiotów gospodarczych na 100 mieszkańców w roku 2007 dla analizowanych miast przekroczyła 11 (dokładnie 11,08).

W odniesieniu do dynamiki zmian za lata 2005-2007 w zakresie wzrostu liczby nowych podmiotów gospodarczych w przeliczeniu na 100 mieszkańców liderem rankingu wśród miast liczących do 50 tysięcy mieszkańców było Jastrowie (wzrost o 1,50 na 100 mieszkańców). W następnej kolejności znalazły się: Kórnik (1,42), Żerków (1,28), Pызdry (1,18), Buk (1,16), Rychwał (1,14), Dobra (1,11), Trzemeszno (1,04), Murowana Goślina (1,00). W 21 miastach odnotowano spadek liczby podmiotów gospodarczych w stosunku do roku 2005, przy czym następujące miasta osiągnęły wartość najniższą: Chodzież (-0,50), Okonek (-0,60), Rogoźno (-0,65), Września (-0,69), Dolsk (-0,77) oraz Szamotuły (-1,78). W

skali wszystkich wielkopolskich miast liczących do 50 tysięcy mieszkańców średnia dynamika zmian liczby podmiotów gospodarczych przypadających na 100 mieszkańców wyniosła niewiele powyżej zera (0,32).

Średnia liczba podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w 2007 roku w największych miastach Wielkopolski nieznacznie wzrosła do 12,32 (w stosunku do 2006 roku) w przeliczeniu na 100 mieszkańców. Wartość średniej była identyczna jak w roku 2005 i wyniosła nieco ponad 12. W latach 2005-2007 najbardziej wzrosła liczba podmiotów w Poznaniu (o 0,34 na każde 100 mieszkańców) oraz Koninie (0,17), natomiast najbardziej zmalała w Pile (ubyło 0,23 podmiotu na 100 mieszkańców). Spadek zanotowano także w Kaliszu i Ostrowie Wlkp. Warto zauważyć, iż 4 największe miasta Wielkopolski mogły zaznaczyć się dodatnią wartością wskaźnika (Poznań, Konin, Leszno i Gniezno). Natomiast 3 miasta w tej kategorii (Ostrów Wielkopolski, Kalisz i Piła) zanotowały wartość ujemną, co oznacza zmniejszenie się liczby podmiotów gospodarczych w przeliczeniu na 100 mieszkańców. Ze względu na fakt, iż średnia liczba podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w miastach powyżej 50 tysięcy mieszkańców w roku 2005 i 2007 była taka sama, ogólna średnia dla dynamiki tych miast wynosi 0. Zasadniczo zatem nie uległa zmianie średnia liczba podmiotów gospodarczych przypadających na 100 mieszkańców w największych miastach.

9. Bezrobocie i rynek pracy

Dane dotyczące bezrobocia są agregowane na poziomie powiatów przez powiatowe urzędy pracy, stąd dokładne analizy porównawcze dla poszczególnych miast są znacznie utrudnione (możliwe do uchwycenia są ewentualnie dane na poziomie gmin, a więc np. układów miejsko-wiejskich). W przedstawionym opracowaniu analizą objęto dane właśnie w takich układach ze wskazaniem miast, jakie wchodzą w obręb danego powiatu. Należy przy tym pamiętać, że to właśnie miasta w największym stopniu oddziałują na lokalny rynek pracy, gdyż to w ich administracyjnych granicach występuje najwyższa koncentracja miejsc pracy. Jednocześnie należy też pamiętać o tym, że miejsce pracy nie musi być bezpośrednio związane z miejscem zamieszkania, stąd też mieszkańcy zarówno okolicznych wsi oraz ościennych miast podejmują pracę w miastach, w których nie są zameldowani.

Najwyższą stopę bezrobocia w 2007 roku zanotowano, podobnie jak w latach 2005 i 2006, w powiecie konińskim (19,0). Wśród powiatów ze stopą bezrobocia powyżej 15% znajdują się: powiat złotowski (16,8), wągrowiecki (16,3), kolski (16,0) oraz słupecki (15,3). Najniższą stopę bezrobocia w 2007 roku odnotowano w Poznaniu (zaledwie 2,9), a także powiecie kępińskim (3,2) oraz poznańskim (3,3). Wśród miast na prawach powiatu najwyższą stopę bezrobocia w 2007 roku miał powiat miasto Konin (11,0), następnie miasto Kalisz (7,3), miasto Leszno (5,8) oraz miasto Poznań (2,9).

W latach 2005-2007 nastąpił znaczny spadek stopy bezrobocia we wszystkich powiatach Wielkopolski. Najmniejszym spadkiem stopy bezrobocia na poziomie -3,3) charakteryzował się Poznań, jednak należy zaznaczyć, że w tym mieście poziom bezrobocia i tak był zdecydowanie najniższy. Niemal równie niski spadek odnotowano w powiatach grodzickim, rawickim i kępińskim (ok. 5 punktów procentowych). Największy spadek stopy bezrobocia odnotowano w powiecie tureckim (spadek o 12,9). W analizowanych latach powiat ten znajdował się na miejscu 10 (w 2005r., w 2006r.) oraz 9 (w 2007r.) z następującymi wartościami (odpowiednio): 21,3, 17,4 oraz 8,4. Jest to najwyżej notowany spadek wartości tego wskaźnika. Następujące powiaty charakteryzowały się spadkiem stopy bezrobocia powyżej 10 punktów procentowych. Były to: powiat międzychodzki (10,4), chodzieski (10,5) i obornicki (10,7). Średni spadek stopy bezrobocia w województwie

wielkopolskim odnotowano na poziomie 7,5 punktu procentowego. Powiat wągrowiecki charakteryzował się spadkiem wartości wskaźnika na tym poziomie, spadek na niższym poziomie miał miejsce w 17 powiatach, w innych 17 powiatach ten wskaźnik przyjmował wartości wyższe.

Wskaźnikiem określającym bezrobocie jest także udział osób bezrobotnych względem osób w wieku produkcyjnym. W roku 2007 największy udział zarejestrowanych osób bezrobotnych w stosunku do ogółu ludności w wieku produkcyjnym odnotowano – podobnie jak w roku 2006 – w powiecie konińskim (udział ten wynosił tam 10,9%), następnie w powiecie kolskim – 10,2%, słupeckim – 9,5%, wągrowieckim – 8,6% oraz pleszewskim i złotowskim – po 8,2%. Najmniejszy odsetek zarejestrowano w powiecie poznańskim – niewiele ponad 2%, a także w powiecie kępińskim – 2,3%, wolsztyńskim – 2,4% i powiecie miasto Poznań – 2,5%. Średni udział zarejestrowanych bezrobotnych względem osób w wieku produkcyjnym dla Wielkopolski wyniósł w 2007 roku 5,7%. W latach 2005-2007 średnia wartość wskaźnika dynamiki zmian wyniosła niemalże 5 punktów procentowych spadku udziału osób bezrobotnych w stosunku do ogółu osób w wieku produkcyjnym. Największy spadek odnotowany został w powiecie tureckim i wyniósł 9,6 punktu procentowego. Natomiast najmniejszy spadek miał miejsce w powiecie miasto Poznań – 2,6%. Poza Poznaniem niskie spadki udziału osób bezrobotnych odnotowano także w następujących powiatach: rawickim (-2,9%), grodziskim (-3), kępińskim i powiecie miasto Leszno (-3,3), ostrzeszowskim i poznańskim (-3,5), powiecie miasto Kalisz (-3,8), leszczyńskim (-3,9) oraz gostyńskim (-4,2). Z kolei największym spadkiem wartości wskaźnika charakteryzował się powiat turecki (-9,6%), następnie: powiat chodzieski (-7,1%), pleszewski (-7%), czarnkowsko-trzcianecki (-6,3%), obornicki i jarociński (-6,2%), wrzesiński i słupecki (-5,9%), ostrowski (-5,8%) oraz złotowski (-5,7%)

Wraz z dynamicznym spadkiem bezrobocia, jaki odnotowano w Wielkopolsce w latach 2005-2007 zmianie uległa także specyfika tego problemu. W stosunkowo nielicznej grupie osób bezrobotnych pozostały w dużej mierze osoby charakteryzujące się niską motywacją do pracy, nieodpowiednimi (często nieaktualnymi lub wręcz żadnymi) kwalifikacjami, obciążeni nałogami czy też pracujący w „szarej strefie” i rejestrujący się jako bezrobotni tylko i wyłącznie w celu uzyskania świadczeń socjalnych. Grupą szczególnie zagrożoną marginalizacją i wykluczeniem społecznym są osoby długotrwale bezrobotne, które bardzo często charakteryzują się ww. cechami. W roku 2005 największy odsetek osób długotrwale bezrobotnych odnotowano w 4 powiatach: kaliskim, pleszewskim, kolskim i międzychodzkiem – tam wartość wskaźnika dochodziła niemal do 40%. Najmniejszą wartość wskaźnika zarejestrowano w powiecie grodziskim – niecałe 15%, natomiast średnia wartość wskaźnika w omawianym okresie dla wszystkich powiatów wyniosła nieco ponad 30%. W roku 2006 największy odsetek osób długotrwale bezrobotnych odnotowano w powiecie kaliskim – tam wyniósł on ponad 40%, następnie w powiatach: pleszewskim, gnieźnieńskim, kolskim i konińskim – w tych powiatach wartość wskaźnika przekraczała 37%. Najmniejszą wartość wskaźnika zarejestrowano w powiecie grodziskim (podobnie jak w roku 2005) – wyniósł on niecałe 12%, natomiast średnia wartość wskaźnika dla wszystkich powiatów w omawianym okresie wyniosła nieco ponad 30%. W 2007 roku największy odsetek osób długotrwale bezrobotnych odnotowano w powiatach kolskim i średzkim – tam przekroczył on 35%. Najmniejszą wartość wskaźnika zarejestrowano w powiecie złotowskim – wyniósł on zaledwie 3,84%, natomiast średnia wartość wskaźnika w omawianym okresie wyniosła nieco ponad 25%, co jest wynikiem znacząco niższym niż w roku 2005 i 2006. Średnia zmiana wartości tego wskaźnika dla Wielkopolski wyniosła -4,82 punktu procentowego, co oznacza, że zasadniczo zmniejszył się udział osób długotrwale pozostających bez pracy i zarejestrowanych w urzędach pracy. Niemniej jednak w 4 powiatach udział tych osób wzrósł. Są to następujące powiaty: poznański (wzrost o 1,48 punktu procentowego), szamotulski

(wzrost o 1,16), nowotomyski (wzrost o 0,81) oraz średzki (tu zanotowano niewielki wzrost na poziomie 0,28). Tylko w jednym powiecie nie nastąpiła żadna zmiana w udziale osób długotrwale zarejestrowanych względem ogółu bezrobotnych pomiędzy latami 2005 a 2007 – był to powiat obornicki. We wszystkich pozostałych powiatach nastąpił spadek udziału osób długotrwale bezrobotnych w stosunku do ogółu zarejestrowanych. Najbardziej obniżyła się wartość wskaźnika w powiecie złotowskim – tam udział osób długotrwale bezrobotnych w stosunku do ogółu bezrobotnych zmienił się niemal o 19 punktów procentowych. Następnie w rankingu uplasowały się powiaty: śremski, ostrzeszowski, kościański, kępiński oraz chodzieski – na tych obszarach udział osób długotrwale bezrobotnych w populacji osób pozostających bez pracy obniżył się o ponad 10 punktów procentowych.

10.Przemysł i budownictwo

Branża budowlana jest ważną siłą napędową dla innych branż gospodarki (rozwój usług około budowlanych i nie tylko, rozwój handlu i transportu) oraz ważnym elementem wpływającym na spadek bezrobocia, wzrost zatrudnienia i wzrost PKB. Boom budowlany, jaki rozpoczął się po wejściu Polski do Unii Europejskiej był jednym z najważniejszych czynników wzrostu gospodarczego.

W latach 2005-2007 największy przyrost liczby budynków mieszkalnych oddanych do użytkowania w przeliczeniu na 1000 mieszkańców zanotowano w Nekli (5,2), Rychwale (3,0), Margoninie (1,7) i Sompolnie (1,7). Spadek w porównaniu z rokiem 2005 odnotowano natomiast w Bojanowie (-1,7), Swarzędzu (-1,7) oraz Grabowie nad Prosną (-2,1). Średnio wskaźnik ten wzrósł o 0,2. Przy analizie dynamiki omawianego wskaźnika za lata 2005-2007 dla miast powyżej 50 tysięcy mieszkańców zaznaczyć trzeba spadek wartości o 0,2. Najwyższe wartości uzyskano w miastach Konin (0,1), oraz Gniezno (0,1). Najniżej sklasyfikowane jest z kolei miasto Ostrów Wlkp. (-0,4), gdzie dynamika omawianego wskaźnika osiągnęła najniższy poziom, innymi miastami odznaczającymi się spadkiem były Piła i Kalisz (-0,3). Porównując dane dla miast powyżej 50 tysięcy mieszkańców z danymi dla miast poniżej tej liczebności zauważamy wyraźnie postępujące od kilkunastu lat skutki procesów suburbanizacji. W przedstawianych danych brakuje jednak jednego bardzo istotnego elementu, który jeszcze wyraźniej określa skalę suburbanizacji – liczby budynków oddanych do użytkowania na terenach wiejskich wokół miast.

Skutki procesów suburbanizacji jeszcze wyraźniej dostrzegamy analizując odsetek nowych mieszkań oddanych do użytku w stosunku do mieszkań istniejących. Z zestawienia danych prezentujących dynamikę wskaźnika mieszkań oddanych do użytku względem mieszkań istniejących w latach 2005-2007 dla miast Wielkopolski liczących do 50 tys. mieszk. wynika, że najwyższe wartości odnotowano w Nekli (wzrost o 1,83 punktu procentowego), Kępnie (1,74) i Kole (1,45). Najniższe wartości zaś w Murowanej Goślinie (spadek o 2,6 punktu procentowego) i Swarzędzu (-3,01). Wyliczona dla wszystkich miast liczących mniej niż 50 tysięcy mieszkańców średnia arytmetyczna dynamiki tego wskaźnika wyniosła 0,1%. W przypadku największych wielkopolskich miast w roku 2007 ten wskaźnik kształtował się na najwyższym poziomie w miastach takich jak: Poznań (1,75%) i Gniezno (1,05%), natomiast najniższe wartości zanotowano w miastach Kalisz (0,65%) oraz Konin (0,44%). Średnia arytmetyczna wyniosła 0,91%. Dynamika kształtowania się odsetka mieszkań oddanych do użytkowania w stosunku do mieszkań istniejących w latach 2005-2007, wskazuje iż miastami o najwyższym wskaźniku były Piła (0,6 punktu procentowego) i Gniezno (0,48), zaś Ostrów Wlkp. (-0,33) i Kalisz (-0,65) odznaczają się najniższymi wartościami. Średnio zanotowano wzrost na poziomie 0,1 punktu procentowego.

Wskaźnikiem określającym stopień modernizacji tkanki mieszkaniowej w miastach jest m.in. stosunek powierzchni użytkowej nowych mieszkań oddanych do użytku względem powierzchni użytkowej mieszkań użytkowanych. Dynamika wskaźnika wielkości powierzchni użytkowej nowych mieszkań oddanych do użytku w przeliczeniu do powierzchni użytkowej mieszkań stale użytkowanych w latach 2005-2007 dla miast poniżej 50 tysięcy mieszkańców charakteryzowała się nieznacznym wzrostem i kształtowała się na średnim poziomie ok. 0,1 punktu procentowego. Najwyższy wzrost uzyskano w miastach Zduny (3 punkty procentowe), Kępno (1,6), Rydzyna, Szamocin i Oborniki (po 1,1%). Największy spadek zanotowano w Zagórowie (-4 punkty procentowe), Słupcy (-3 p.p.) oraz Bojanowie, Krobi i Stawiszynie (-1,1 p.p.). W latach 2005-2007 najwyższy wzrost powierzchni nowych mieszkań oddanych do użytku w przeliczeniu do powierzchni użytkowej mieszkań użytkowanych w największych wielkopolskich miastach zanotowano w Lesznie (0,9 punktu procentowego), Gnieźnie (0,6) i Ostrowie Wlkp. (0,5). Miastami cechującymi się spadkiem były Poznań (-0,2) i Konin (-0,7). Średnio dla wszystkich największych miast Wielkopolski zanotowano nieznaczny wzrost na poziomie ok. 0,1 punktu procentowego.

11. Transport i łączność

Po 1989 roku jednym z najważniejszych problemów Polski jest konieczność nadrobienia zapóźnień cywilizacyjnych w stosunku do Europy Zachodniej związanych z latami zaniedbań dotyczących infrastruktury technicznej. Stan i jakość infrastruktury technicznej w bardzo dużym stopniu determinują możliwość rozwoju gospodarczego miast i regionów oraz określają poziom jakości życia mieszkańców.

Jednym z elementów określających stopień zapóźnienia cywilizacyjnego i bardzo często podnoszonym problemem w dyskursach politycznych i gospodarczych to stan dróg w Polsce (zarówno tych lokalnych, jak i ponadlokalnych, krajowych czy autostrad). Jednym ze wskaźników pozwalających określić stan polskich dróg, a w kontekście niniejszej analizy potencjał rozwojowy wielkopolskich miast jest stosunek procentowy długości dróg o nawierzchni twardej do długości ogółu dróg publicznych. Wartości tego wskaźnika nie wykazywały w latach 2005, 2006 i 2007 znaczących zmian (choć należy zaznaczyć, że notowany był, choć niewielki, wzrost), stąd też analizie poddano dane z roku 2007 oraz dynamikę zmian w latach 2005-2007. Analizą objęto tylko 4 największe wielkopolskie miasta, gdyż dane dotyczące dróg utwardzonych w stosunku do ogółu dróg publicznych są gromadzone przez GUS na poziomie miast na prawach powiatu. W 2007 roku zdecydowanie największy udział dróg twardych odnotowano w Poznaniu (42,49%), następnie w Koninie (37,63%), Lesznie (30,77%), najmniejszy zaś w Kaliszu (28,42). Średnia dla przedstawionych czterech miast wyniosła 34,83%. Największy wzrost opisywanego wskaźnika w latach 2005-2007 nastąpił w Kaliszu i kształtował się na poziomie 1,61 punktu procentowego. Nie zmieniła się wartość wskaźnika dla miasta Poznania. Średni wzrost dla największych miast Wielkopolski wyniósł 0,65 punktu procentowego.

12. Gospodarka komunalna

W latach 2005-2007 największy przyrost odsetka osób korzystających z sieci wodociągowej w miastach do 50 tysięcy mieszkańców zanotowano w Wielichowie (7,6 punktów procentowych), Luboniu (1,5), Puszczykowie (1,5) i Rychwale (1,1). Jedyne spadki zanotowano w Książu Wielkopolskim (-0,1). Średnia dla wszystkich analizowanych miast wyniosła 0,2 (w 2007 średnia wartość wynosiła 94,2%). W przypadku 7 największych miast

średnia wyniosła w 2007 roku 97,4%. W latach 2005-2007 największy przyrost odsetka osób korzystających z sieci wodociągowej zanotował Poznań (0,7 punktu procentowego). W dalszej kolejności znalazły się Ostrów Wielkopolski i Piła, które osiągnęły wzrost na poziomie 0,1 punktu procentowego. Średnio o ok. 0,1 punktu wzrosła także wartość analizowanego wskaźnika dla wszystkich największych miast.

W odniesieniu do odsetka ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej w 2007 roku najwyższe wartości wskaźnik ten (w jednostkach do 50 tysięcy mieszkańców) osiągał w miastach: Wolsztyn (97,2%), Jutrosin (96,2), Śrem (95,8) i Margonin (95,2). Najniższe pozycje w rankingu zajęły: Pogorzela (4,3), Krzywiń (3,8) i Kobylin (0,1) oraz Miejska Górka (0). Średnia ponownie wzrosła do 70,4%. Dynamika zmian wartości tego wskaźnika w latach 2005-2007 w miastach do 50 tys. mieszkańców w Wielkopolsce najwyższe wartości osiągnęła w miastach: Dobra (40,1 punktu procentowego), Rogoźno (23,1) i Dolsk (12,6). Najniższe pozycje w rankingu zajęły miasta Obrzycko (-0,1) i Krzywiń (-15,6). Średnio w latach 2005-2007 zanotowano wzrost rzędu 1,5 punktu procentowego. W miastach Wielkopolski liczących powyżej 50 tys. mieszkańców w roku 2005 najwyższym odsetkiem charakteryzowały się: Piła (95%), Leszno (93) oraz Konin (91). Na ostatnich pozycjach znajdują się Gniezno (86%) i Kalisz (85,7). Średnia arytmetyczna dla największych wielkopolskich miast wyniosła w roku 2005 89,9%. W roku 2006 najwyższym odsetkiem ponownie charakteryzowały się: Piła (95%), Leszno (93) oraz Konin (91,1). Na najdalszych pozycjach w rankingu znalazły się Gniezno (86,1) i Kalisz (85,8). Średnia minimalnie wzrosła do 90%. Rok później w klasyfikacji nie zanotowano żadnych zmian, a średnia dla największych wielkopolskich miast wzrosła minimalnie do 90,1%. W latach 2005-2007 największy przyrost odsetka osób korzystających z sieci kanalizacyjnej w miastach powyżej 50 tysięcy mieszkańców zanotował Ostrów Wlkp. (0,6 punktu procentowego). W pozostałych miastach nie zanotowano żadnych zmian, bądź też nie były one większe niż 0,2 punktu procentowego. Średnia wzrosła o 0,2 punktu procentowego.

13. Turystyka

Jednym ze wskaźników określających natężenie ruchu turystycznego jest liczba udzielonych noclegów w skali roku. Zmienna ta pozwala także na pośrednią ocenę bazy turystyczno-hotelowej, jaką dysponuje dane miasto (przynajmniej w odniesieniu do ilości miejsc noclegowych) oraz jego atrakcyjność turystyczną. Przy analizie danych dotyczących liczby udzielonych noclegów należy jednak pamiętać o tym, że gromadzone dane statystyczne mogą nie oddawać dokładnie rzeczywiście udzielonej liczby noclegów oraz przepływu turystów. Związane jest to w dużym stopniu z „szarą strefą”, która funkcjonuje w obrębie branży turystycznej.

W 2007 roku trzy pierwsze miejsca wśród miast liczących mniej niż 50 tysięcy mieszkańców zajęły Sieraków (80 525), Wągrowiec (54 059) i Ślesin (32 676). W 47 miastach nie zanotowano żadnego noclegu. Średnio w miastach Wielkopolski liczących mniej niż 50 tysięcy mieszkańców zanotowano w roku 2007 5 417 noclegów. W latach 2005-2007 wśród mniejszych miast, w których w największym stopniu wzrosła liczba udzielonych noclegów to: Żerków (11 533), Kórnik (11 303), Krotoszyn (10 067), Wronki (8 391) i Luboń (5 383). Średni wzrost liczby udzielonych noclegów wyniósł 395. Z analizy dynamiki zmian 2005-2007 dla miast poniżej 50 tys. mieszkańców z terenów Wielkopolski wynika także, iż największy spadek udzielonych noclegów zanotowały: Trzcianka (-7 709), Sieraków (- 7240) oraz Jastrowie (-7 028).

Wśród miast województwa wielkopolskiego, liczących powyżej 50 tys. mieszkańców w roku 2005 zdecydowanie najwyższą liczbę udzielonych noclegów odnotowano w Poznaniu

(748 421), najniższą zaś w Lesznie (37 170). Należy pamiętać o tym, że w największych wielkopolskich miastach liczba udzielonych noclegów ma nie tylko związek z liczbą turystów odwiedzających te miasta, ale także (szczególnie dotyczy to Poznania, który ma też najbardziej rozwiniętą bazę hotelową) z liczbą tzw. „turystów biznesowych”. Średnio w 7 największych wielkopolskich miastach zanotowano w roku 2005 ponad 150 tysięcy noclegów. W roku 2006 w rankingu nie zaszły istotne zmiany. Ponownie na pierwszym miejscu (zdecydowanie) znalazł się Poznań (850 356 noclegów), następnie Piła (79 600) oraz Kalisz (60 280). Najmniejszą liczbę zanotowano w Lesznie (ponad 35,5 tysiąca). Średnio nastąpił wzrost udzielonych noclegów w stosunku do roku poprzedniego do ponad 165 tysięcy. W kolejnym roku na czele klasyfikacji ponownie nie odnotowano zmian. Pierwszy był Poznań (888 865) z ogromną przewagą nad pozostałymi miastami, na ostatnim miejscu ponownie znalazło się Leszno (ponad 28 tysięcy noclegów). Średnio dla analizowanych miast odnotowano wzrost, który zamknął się w liczbie 172 155 noclegów. Największym wzrostem liczby udzielonych noclegów w latach 2005-2007 może pochwalić się Poznań (140 444), z kolei największy spadek zanotowało Leszno (-8534), średni wzrost dla analizowanych miast wyniósł 21 586.

14.Powierzchnia miast w km²

Dane za rok 2007 wskazują, że największymi pod względem powierzchni miastami są: Poznań (262 km²), Piła (103 km²), Konin (82 km²), Jastrowie (72 km²) i Kalisz (69 km²). Najmniejszymi zaś Ostroróg, Stawiszyn i Wielichowo których zajmowana powierzchnia oscyluje wokół 1 km². Średnio wielkopolskie miasto zajmowało w 2007 roku powierzchnię 14 km².

15.Stan i ochrona środowiska

Jednym ze wskaźników, który najpełniej oddaje stan i ochronę środowiska w wielkopolskich miastach jest odsetek ludności obsługiwanej przez oczyszczalnie ścieków. W 2007 roku zmniejszyła się, w porównaniu do roku 2006, liczba miast, w których 100% ludności obsługiwanej była przez oczyszczalnie ścieków – z 15 do 11. Natomiast w 16 miastach wartość tego wskaźnika była nieco wyższa niż 99%. Średnia dla Wielkopolski pod względem odsetka ludności obsługiwanej przez oczyszczalnie ścieków wyniosła nieznacznie więcej niż w roku 2006 – ponad 76%. Podobnie jak w 2006 roku Kobylin, Krzywiń, Miejska Górka i Pogorzela to miasta, w których ludność nie była obsługiwana przez oczyszczalnie ścieków. Sytuacja nie zmieniła się także w miastach, gdzie mniej niż 25% ludności korzystało z oczyszczalni ścieków, czyli w Krobi (10,83%), Łobzenicy (10,54%) i Borku Wielkopolskim (6,34%). W latach 2005-2007 w czterech miastach (Bojanowo, Golina, Nekla i Jutrosin) odnotowano wzrost odsetka ludności obsługiwanej przez oczyszczalnie ścieków na poziomie ponad 20% (odpowiednio: 24,89%, 23,63%, 23,55%, 23,3%). Średnia wartość tego wskaźnika zaś dla miast Wielkopolski liczących mniej niż 50 tysięcy mieszkańców wyniosła ok. 2,6%. Jeśli chodzi o dynamikę zmian, dodatnia wartość wskaźnika dotyczy 61 miast, w przypadku 10 miast sytuacja nie uległa zmianie pomiędzy rokiem 2005 a 2007, natomiast w pozostałych 38 miastach wartość wskaźnika zmian jest ujemna. Oznacza to, że w owych miastach zmniejszyła się liczba ludności obsługiwana przez oczyszczalnie ścieków. Najczęściej wskaźnik przybierał wartość ujemną od około -1% do około -2%. Jedynie Kórnik zdecydowanie odbiega od tych wartości i charakteryzuje się bezprecedensowym spadkiem liczby ludności obsługiwanej przez oczyszczalnie ścieków: różnica pomiędzy 2005 a 2007

rokiem wynosi ponad 20%, co oznacza, że po dwóch latach od pomiaru z 2005 roku ponad 1/5 ludności mniej była obsługiwana przez oczyszczalnie ścieków.

W 2007 roku wśród największych wielkopolskich miast tylko jedno – Gniezno – mogło poszczycić się wartością wskaźnika na poziomie 100% i utrzymania pozycji z ubiegłego, 2006 roku. Piła i Leszno (z wartościami wskaźnika odpowiednio: 99,97% i 99,88%) odnotowały minimalny spadek w porównaniu z rokiem ubiegłym, kiedy to cechował je 100% wskaźnik. Natomiast pozostałe miasta charakteryzowały się nieznacznym, ale zauważalnym wzrostem, co nie zmieniło jednak ich pozycji w rankingu w porównaniu z latami 2005 i 2006. Nadal Kalisz zamykał ranking z odsetkiem ludności obsługiwanej przez oczyszczalnie ścieków na poziomie 71,41%. Średnia dla wszystkich miast nie zanotowała większych zmian. Między 2007 a 2005 rokiem największym wzrostem analizowanego wskaźnika charakteryzował się Kalisz, który osiągnął wzrost wartości wskaźnika na poziomie 5,28 punktów procentowych. Średni wzrost dla największych wielkopolskich miast wyniósł 0,84 punktu procentowego. Wartości ujemne (a więc spadek wartości odsetka liczby ludności obsługiwanej przez oczyszczalnie ścieków) zanotowano w dwóch miastach: w Ostrowie Wielkopolskim (-0,6 punktu procentowego) i Koninie (-1,0). Drugie miejsce w rankingu pod względem dynamiki zmian zajął Poznań, ale tutaj przemiany rozegrały się na znacznie niższym poziomie niż w przodującym Kaliszu, osiągając wartość wskaźnika na poziomie 1,67 punktu procentowego. Trzy miasta – Gniezno, Leszno i Piła charakteryzowały się jeszcze mniejszymi, wręcz nieznacznymi zmianami wartości wskaźnika, który nie przekroczył wartości 1 punktu proc. Trzeba jednak pamiętać, że miasta te zajmowały najwyższe pozycje w poprzednich rankingach, gdyż wysokość odsetka liczby ludności obsługiwanej przez oczyszczalnie wahała się tam między 99 a 100%.

Analiza SWOT

A) Miasta poniżej 50 tysięcy mieszkańców

Tabela 1. Analiza SWOT dla miast liczących poniżej 50 tysięcy mieszkańców.

Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> - Wzrost średniej liczby osób w wieku produkcyjnym w latach 2005-2007 - Stały, choć niewielki, wzrost powierzchni mieszkaniowej 1 mieszkania oraz powierzchni mieszkaniowej przypadającej na 1 mieszkańca w latach 2005-2007 - Pomimo nieznacznego wzrostu średniej liczby przestępstw ogółem następuje wzrost subiektywnego poczucia bezpieczeństwa mieszkańców - Wzrost (w latach 2005-2007) średniej liczby osób przypadających na 1 placówkę biblioteczną - Stały wzrost sumy dochodów i wydatków budżetowych miast i gmin miejsko-wiejskich - Stały wzrost dochodów własnych i wydatków w przeliczeniu na 1 mieszkańca - Stały wzrost dochodów z tytułu podatku od osób prawnych i podatku od osób fizycznych - Stały wzrost wydatków inwestycyjnych jst - Relatywnie wysoka skuteczność w pozyskiwaniu środków zewnętrznych na finansowanie inwestycji (głównie środków unijnych) - Spadek (średnio) zadłużenia miast i gmin miejsko-wiejskich w latach 2005-2007 - Stały wzrost średniej liczby zarejestrowanych podmiotów gospodarczych przypadających na 100 mieszkańców - Systematyczny i wysoki spadek wskaźników dot. bezrobocia (m.in. stopy bezrobocia, odsetka bezrobotnych wzgl. osób w wieku produkcyjnym) w latach 2005-2007 - Wysokie wartości wskaźników zwodociągowania miast - Wzrost (średnio) liczby udzielonych noclegów w latach 2005-2007 - Wzrost odsetka (w latach 2005-2007) ludności obsługiwanej przez oczyszczalnie ścieków 	<ul style="list-style-type: none"> - Spadek (na przestrzeni lat 2005-2007) liczby i odsetka ludności w wieku przedprodukcyjnym oraz duże różnice między poszczególnymi miastami - Na przestrzeni lat 2005-2007 wzrost średniej liczby osób w wieku poprodukcyjnym - Ujemne salda migracji wewnętrznych i zewnętrznych (na przestrzeni lat 2005-2007) przy jednocześnie dużych różnicach pomiędzy poszczególnymi miastami w odniesieniu do migracji wewnętrznych - Relatywnie niski wzrost w latach 2005-2007 liczby mieszkań przypadających na 1000 mieszkańców (średnio 2 mieszkania w mieście) - Stały wzrost liczby dzieci w wieku przedszkolnym przy utrzymującej się na względnie stałym poziomie liczbie miejsc w przedszkolach - Stosunkowo niewielki odsetek ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej - Niski (średnio) odsetek ludności obsługiwanej przez oczyszczalnie ścieków
Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> - Dzięki relatywnie niskiemu wskaźnikowi (średnio) zadłużenia występuje możliwość pozyskiwania kolejnych środków unijnych na inwestycje (konieczność kredytowania) - Dzięki niskim wskaźnikom dotyczącym bezrobocia i zwiększającej się liczbie podmiotów gospodarczych możliwy jest dalszy wzrost gospodarczy w miastach i podnoszenie jakości życia mieszkańców a pośrednio także dalszy spadek liczby przestępstw i wzrost subiektywnego poczucia bezpieczeństwa - Dzięki wzrostowi odsetka osób obsługiwanych przez oczyszczalnie ścieków możliwa będzie poprawa jakości środowiska - Wzrost dochodów budżetowych pozwala na przeznaczenie większych środków na wydatki inwestycyjne i nadrobienie zapóźnień cywilizacyjnych względem większych miast oraz krajów Europy Zachodniej 	<ul style="list-style-type: none"> - Duże dysproporcje ilościowe w odniesieniu do dynamiki liczby osób w wieku przed i produkcyjnym oraz salda migracji w poszczególnych miastach Wielkopolski mogą doprowadzić do dalszego pogłębiania się różnic między poszczególnymi miastami w zakresie możliwości i szans rozwojowych (w szczególności dotyczy to rozwoju gospodarczego i rynku pracy) - Brak wystarczającej liczby miejsc w przedszkolach - Dalszy wzrost ujemnego salda migracji wewnętrznych w niektórych miastach (m.in. ze względu na brak wyraźnej poprawy warunków mieszkaniowych oraz lepszej sytuacji na rynkach pracy większych miast) - Pomimo poprawy sytuacji w odniesieniu do skanalizowania miast oraz odsetka osób obsługiwanych przez oczyszczalnie ścieków wciąż dużym zagrożeniem jest degradacja środowiska

Wśród **mocnych stron** wielkopolskich miast liczących mniej niż 50 tysięcy mieszkańców należy wymienić przede wszystkim **stały wzrost dochodów budżetowych** samorządów, co z kolei przekłada się na możliwość większych wydatków i finansowanie większej ilości inwestycji. Warto też zwrócić uwagę na stały wzrost dochodów z tytułu podatku od osób fizycznych, który stanowi główne źródło dochodów własnych samorządów i świadczy o zasobności mieszkańców danej wspólnoty terytorialnej. Wśród mocnych stron określających potencjał rozwoju gospodarczego miast należy wskazać także stały wzrost dochodów samorządów z tytułu podatku od osób prawnych oraz stały wzrost średniej liczby zarejestrowanych podmiotów gospodarczych przypadających na 100 mieszkańców. Determinantem tych zjawisk jest w głównej mierze **wzrost gospodarczy i wyraźny spadek wskaźników dotyczących bezrobocia** w analizowanych okresach czasowych. Należy też podkreślić aktywność mniejszych miast Wielkopolski w zakresie pozyskiwania środków unijnych na inwestycje i stały wzrost wydatków inwestycyjnych. W tym kontekście niewątpliwie mocną stroną wielkopolskich samorządów miejskich i gmin miejsko-wiejskich są **relatywnie niskie wskaźniki zadłużenia publicznego, którą pozwalają na zaciąganie zobowiązań w celu finansowania tych inwestycji**, a następnie zwrot poniesionych nakładów. Szczególnego znaczenia kwestia deficytu budżetowego nabiera w kontekście **projektu zmiany Ustawy o finansach publicznych, który wprowadza istotne ograniczenia dotyczące możliwości zaciągania zobowiązań przez jednostki samorządu terytorialnego**³, co może wpłynąć na możliwość zaciągania kredytów i finansowania inwestycji, a w konsekwencji na rozwój gospodarczy niektórych miast. Przy analizie mocnych stron wielkopolskich miast liczących do 50 tysięcy mieszkańców należy też zwrócić uwagę na rozwój turystyki (wyrażony wzrostem liczby udzielanych noclegów) oraz relatywnie wysokie wskaźniki zwodociągowania miast i wzrost odsetka ludności obsługiwanej przez oczyszczalnie ścieków.

Przy ocenie **słabych stron** należy jednak wziąć pod uwagę, że wskaźniki dotyczące **infrastruktury kanalizacyjnej** nadal należą do niskich, co ma wpływ na degradację środowiska. Niepokojące są także **wskaźniki o charakterze demograficznym**. Na przestrzeni lat 2005-2007 w populacjach mniejszych miast Wielkopolski wyraźnie zauważalny jest spadek liczby i odsetka ludności w wieku przedprodukcyjnym oraz wzrost średniej liczby osób w wieku poprodukcyjnym. Na skutek migracji zagranicznych oraz migracji do większych miast lub terenów podmiejskich mamy do czynienia z ujemnymi wskaźnikami sald migracji. Z drugiej strony w fazę rozrodczą wszedł wyżej demograficzny z początku lat 80-tych, co powoduje, że za gwałtownym wzrostem liczby urodzeń nie nadąża infrastruktura społeczna w postaci przedszkoli⁴. W kontekście oceny słabych stron należy też zwrócić uwagę na relatywnie niski wzrost (w porównaniu do największych wielkopolskich miast) liczby mieszkań przypadających na 1000 mieszkańców, co z jednej strony wynika z mniejszej atrakcyjności inwestycyjnej w małych miastach, a z drugiej ma swe podłoże w procesach demograficznych, suburbanizacyjnych i migracyjnych.

W kontekście szans rozwojowych należy, jak już wskazano powyżej, zwrócić uwagę na relatywnie niskie wskaźniki zadłużenia zdecydowanej większości wielkopolskich miast liczących do 50 tysięcy mieszkańców. Dzięki temu istnieją duże możliwości pozyskiwania

³ Projekt ten zakłada, że dotychczasowe progi zadłużenia będą ustalane osobno dla każdej jednostki na podstawie jej faktycznych możliwości, tzn. wyliczana będzie zdolność kredytowa samorządu z uwzględnieniem posiadanej nadwyżki finansowej. Samorządy nie będą mogły zadłużać się na wydatki bieżące, a tylko na nakłady inwestycyjne. Do ustalenia wskaźnika będą brane pod uwagę wyniki finansowe jednostki za ostatnie 3 lata (jeśli jednostka miała problemy finansowe w ciągu ostatnich 3 lat, to będzie to wpływać na jej możliwości pożyczkowe). Źródło: www.isip.sejm.gov.pl oraz www.iskb.infor.pl

⁴ Oprócz wyżu demograficznego na ten stan rzeczy ma też spadek bezrobocia, wzrost gospodarczy i zwiększony popyt na pracę, które powodują, że rodzice bez większych problemów znajdują zatrudnienie w związku z czym poszukują opieki nad dziećmi.

kolejnych środków unijnych na inwestycje (konieczność kredytowania). Należy jednak pamiętać o perspektywie wprowadzenia ograniczeń w tym zakresie zawartych w projekcie Zmiany Ustawy o finansach publicznych. Ponadto dzięki niskim wskaźnikom dotyczącym bezrobocia i zwiększającej się liczbie podmiotów gospodarczych możliwy jest dalszy wzrost gospodarczy w miastach i podnoszenie jakości życia mieszkańców, a pośrednio także dalszy spadek liczby przestępstw i wzrost subiektywnego poczucia bezpieczeństwa. Dzięki systematycznemu wzrostowi odsetka osób obsługiwanych przez oczyszczalnie ścieków możliwa będzie poprawa jakości środowiska. Stały wzrost dochodów budżetowych (oparty w głównej mierze na dochodach własnych w postaci udziału w podatku od osób fizycznych) pozwala na przeznaczenie większych środków na wydatki inwestycyjne i nadrabianie zapóźnień cywilizacyjnych względem większych miast oraz krajów Europy Zachodniej

Wśród potencjalnych zagrożeń należy ponownie wskazać ryzyko związane z brakiem możliwości realizacji pożądanej ilości inwestycji będące następstwem przewidywanych zmian w Ustawie o finansach publicznych. Należy też wskazać na niebezpieczeństwo dalszego pogłębiania się różnic między poszczególnymi miastami w zakresie możliwości i szans rozwojowych, będących wynikiem opisanych wyżej tendencji demograficznych i migracyjnych. W szczególności dotyczy to rozwoju gospodarczego i rynku pracy, a pośrednio także jakości życia w małych miastach. Mniej miejsc pracy, niższe wynagrodzenia a także gorsze niż w dużych ośrodkach miejskich warunki mieszkaniowe mogą wpływać na dalszy wzrost ujemnego salda migracji wewnętrznych.

B) Miasta powyżej 50 tysięcy mieszkańców

Tabela 2. Analiza SWOT dla miast liczących powyżej 50 tysięcy mieszkańców.

Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> - Spadek w latach 2005-2007 orzeczonych eksmisji - Stały, choć niewielki, wzrost powierzchni mieszkaniowej 1 mieszkania oraz powierzchni mieszkaniowej przypadającej na 1 mieszkańca - Duża liczba szkół wyższych o relatywnie szerokiej ofercie edukacyjnej - Spadek liczby przestępstw ogółem w latach 2005-2006 i wzrost subiektywnego poczucia bezpieczeństwa mieszkańców - Wzrost (w latach 2005-2007) średniej liczby osób przypadających na 1 placówkę biblioteczną - Stały wzrost sumy dochodów i wydatków budżetowych - Stały wzrost dochodów własnych i wydatków w przeliczeniu na 1 mieszkańca - Stały wzrost dochodów miast z tytułu podatku od osób prawnych i podatku od osób fizycznych - Stały wzrost wydatków na inwestycje w miastach - Skuteczność w pozyskiwaniu środków zewnętrznych na finansowanie inwestycji (głównie środków unijnych) – w szczególności Poznania i Koninie - Wzrost (średnio) wydatków budżetowych przeznaczonych na gospodarkę mieszkaniową - Spadek (średnio) zadłużenia miast - Systematyczny i wysoki spadek wskaźników dot. bezrobocia w latach 2005-2007 - Wysokie wartości wskaźników zwodociągowania miast - Wzrost (średnio) liczby udzielonych noclegów w latach 2005-2007 	<ul style="list-style-type: none"> - Spadek (na przestrzeni lat 2005-2007) liczby i odsetka ludności w wieku przedprodukcyjnym - Na przestrzeni lat 2005-2007 spadek liczby osób w wieku produkcyjnym we wszystkich miastach (zdecydowanie najwyższy spadek odnotowano w Poznaniu) - Wzrost średniej liczby osób w wieku poprodukcyjnym ; zdecydowanie najwyższy wzrost odnotowany w Poznaniu - Spadek gęstości zaludnienia; najwyższy w Poznaniu i Koninie - Ujemne salda migracji wewnętrznych i zewnętrznych (na przestrzeni lat 2005-2007); wyższy wskaźnik salda migracji wewnętrznych wskazuje na duży ubytek ludności, która wyprowadza się na tereny podmiejskie - Stały wzrost liczby dzieci w wieku przedszkolnym przy utrzymującej się na względnie stałym poziomie liczbie miejsc w przedszkolach - Nieznaczny spadek liczby budynków mieszkalnych oddanych do użytku w przeliczeniu na 1000 mieszkańców w latach 2005-2007 - Relatywnie niski odsetek dróg o nawierzchni twardej do ogółu dróg publicznych
Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> - Dalsza poprawa warunków mieszkaniowych mieszkańców - Dzięki relatywnie niskiemu wskaźnikowi (średnio) zadłużenia występuje możliwość pozyskiwania kolejnych środków unijnych na inwestycje (konieczność kredytowania) - Dzięki niskim wskaźnikom dotyczącym bezrobocia i zwiększającej się liczbie podmiotów gospodarczych możliwy jest dalszy wzrost gospodarczy w miastach i podnoszenie jakości życia mieszkańców a pośrednio także dalszy spadek liczby przestępstw i wzrost subiektywnego poczucia bezpieczeństwa - Poprawa jakości środowiska dzięki skanalizowaniu miast i wzrostowi odsetka osób obsługiwanych przez oczyszczalnie ścieków - Wzrost dochodów budżetowych pozwala na przeznaczenie większych środków na wydatki inwestycyjne i nadrabianie zapóźnień cywilizacyjnych względem Europy Zachodniej - Rozwój turystyki miejskiej (zwłaszcza biznesowej) - Pozyskiwanie wykwalifikowanych kadr z wyższym wykształceniem odpowiadającym potrzebom rynku pracy 	<ul style="list-style-type: none"> - Utrzymujące się procesy suburbanizacyjne mogą wpływać na dalszy wzrost liczby i odsetka osób w wieku poprodukcyjnym i spadek liczby osób w wieku produkcyjnym (szczególnie w Poznaniu) - Duży ubytek ludności, która wyprowadza się na tereny podmiejskie, co przy spełnieniu obowiązku zameldowania w nowym miejscu zamieszkania będzie powodować zmniejszenie wpływów do budżetów miejskich z tytułu udziałów w podatku od osób fizycznych. - Brak wystarczającej liczby miejsc w przedszkolach

Wśród mocnych stron największych wielkopolskich miast należy wskazać średni spadek w latach 2005-2007 orzeczonych przez sąd eksmisji z mieszkań, co w dużym stopniu jest wynikiem **poprawy sytuacji finansowej mieszkańców**. Na poprawę tej sytuacji ogromny wpływ miały m.in. **wyraźny spadek stopy bezrobocia w latach 2005-2007 i spadek odsetka osób bezrobotnych względem osób w wieku produkcyjnym**. Wzrost powierzchni mieszkaniowej 1 mieszkania oraz powierzchni mieszkaniowej przypadającej na 1 mieszkańca, wysokie wartości wskaźników zwodociągowania miast oraz spadek liczby przestępstw ogółem w latach 2005-2006 wpływający na wzrost subiektywnego poczucia bezpieczeństwa mieszkańców to kolejne mocne strony, które determinują **coraz wyższą jakość życia w największych miastach Wielkopolski**. Duża liczba szkół wyższych o relatywnie szerokiej ofercie edukacyjnej zapewnia dopływ kadr na rynek pracy. Wśród mocnych stron należy wymienić także, podobnie jak w przypadku mniejszych miast Wielkopolski, **stały wzrost dochodów budżetowych**, co z kolei przekłada się na możliwość większych wydatków i finansowanie większej ilości inwestycji. Warto też zwrócić uwagę na **stały wzrost dochodów z tytułu podatku od osób fizycznych**, który stanowi główne źródło dochodów własnych i świadczy o zasobności mieszkańców. Wśród mocnych stron określających potencjał rozwoju gospodarczego miast należy wskazać także **stały wzrost dochodów samorządów z tytułu podatku od osób prawnych**. W kontekście pozyskiwania funduszy zewnętrznych należy wskazać na **bardzo dużą aktywność i skuteczność największych wielkopolskich miast w pozyskiwaniu środków unijnych** (szczególnie dotyczy to Poznania i Konina). Niewątpliwie mocną stroną największych wielkopolskich miast, podobnie jak wielu mniejszych ośrodków miejskich województwa, są **relatywnie niskie wskaźniki zadłużenia publicznego, którą pozwalają na zaciąganie zobowiązań w celu finansowania inwestycji realizowanych z funduszy unijnych**. Należy jednak pamiętać o możliwych ograniczeniach w tym zakresie związanych z **projektem zmiany Ustawy o finansach publicznych**, o którym wspomniano powyżej. Przy analizie mocnych stron największych wielkopolskich miast należy też zwrócić uwagę na rozwój turystyki (wyrażony wzrostem liczby udzielanych noclegów) – dotyczy to szczególnie Poznania, w którym dynamicznie rozwija się m.in. tzw. turystyka biznesowa.

W kontekście oceny słabych stron, podobnie jak w przypadku wielu mniejszych miast, należy wskazać na **spadek liczby i odsetka ludności w wieku przedprodukcyjnym oraz spadek liczby osób w wieku produkcyjnym** we wszystkich miastach (zdecydowanie najwyższy spadek odnotowano w Poznaniu) przy jednoczesnym **wzroście średniej liczby osób w wieku poprodukcyjnym** (zdecydowanie najwyższy wzrost odnotowano także w Poznaniu). Ponadto spadek gęstości zaludnienia (najwyższy w Poznaniu i Koninie) oraz **ujemne salda migracji wewnętrznych i zewnętrznych wskazują na duży ubytek ludności, która wyprowadza się na tereny podmiejskie**. **Stały wzrost liczby dzieci w wieku przedszkolnym przy utrzymującej się na względnie stałym poziomie liczbie miejsc w przedszkolach** to kolejna słaba strona największych wielkopolskich miast. Nieznaczny spadek liczby budynków mieszkalnych oddanych do użytku w przeliczeniu na 1000 mieszkańców w latach 2005-2007 może świadczyć o negatywnej tendencji wyhamowania inwestycji mieszkaniowych. Wśród słabych stron wskazać też należy na **relatywnie niski odsetek dróg o nawierzchni twardej do ogółu dróg publicznych i bardzo niewielki wzrost w tym zakresie**.

Wśród szans rozwojowych należy upatrywać dalszą poprawę warunków mieszkaniowych mieszkańców (pod warunkiem wyhamowania negatywnych tendencji na rynku budowlanym i kredytowym). Dzięki relatywnie niskiemu wskaźnikowi zadłużenia miast występuje **możliwość pozyskiwania kolejnych środków unijnych na inwestycje, jednak należy pamiętać o kwestii zmian w Ustawie o finansach publicznych**. Dzięki

niskim wskaźnikom dotyczącym bezrobocia i zwiększającej się liczbie podmiotów gospodarczych możliwy jest dalszy **wzrost gospodarczy w miastach i podnoszenie jakości życia mieszkańców, a pośrednio także dalszy spadek liczby przestępstw i wzrost subiektywnego poczucia bezpieczeństwa**, które od pewnego czasu są coraz wyraźniej dostrzegalne. Dzięki postępującemu skanalizowaniu miast i wzrostowi odsetka osób obsługiwanych przez oczyszczalnie ścieków w życie wprowadzane są działania służące poprawie środowiska. Utrzymujący się **wzrost dochodów budżetowych pozwala na przeznaczenie większych środków na wydatki inwestycyjne** i nadrabianie zapóźnień cywilizacyjnych względem Europy Zachodniej, a **rozwój turystyki miejskiej** (zwłaszcza biznesowej) jest kolejnym czynnikiem mogącym realnie wpływać na potencjał rozwojowy miast. Dzięki dużej liczbie uczelni wykorzystywane są **szanse pozyskiwania wykwalifikowanych kadr z wyższym wykształceniem odpowiadającym potrzebom rynku pracy**.

W odniesieniu do potencjalnych zagrożeń należy wymienić **utrzymujące się procesy suburbanizacyjne**, które są jednym z czynników wpływających na **dalszy wzrost liczby i odsetka osób w wieku poprodukcyjnym i spadek liczby osób w wieku produkcyjnym w miastach** (na przedmieścia najczęściej wyprowadzają się młodzi i zamożni mieszkańcy). **Duży ubytek ludności, która wyprowadza się na tereny podmiejskie przy spełnieniu obowiązku zameldowania w nowym miejscu zamieszkania może powodować zmniejszenie wpływów do budżetów miejskich z tytułu udziałów w podatku od osób fizycznych**. Z kolei wysoki wskaźnik urodzeń (wyż demograficzny) przy braku inwestycji w infrastrukturę oświatową może utrzymywać i pogłębiać **brak wystarczającej liczby miejsc w przedszkolach**.

Wnioski i rekomendacje

Przeprowadzona analiza danych zastanych oraz analiza SWOT wykazały ogromne zróżnicowanie poszczególnych jednostek miejskich oraz ukazały ich specyfikę. Z drugiej strony możliwe było też uchwycenie wspólnych dla zdecydowanej większości miast tendencji rozwojowych oraz czynników na nie wpływających. Należą do nich m.in. postępujące zmiany demograficzne w miastach, stały i systematyczny wzrost dochodów budżetowych, stałe podnoszenie kwot wydatków inwestycyjnych oraz niekwestionowana (choć charakteryzująca się dużym stopniem zróżnicowania) poprawa jakości życia w miastach.

Dynamika rozwojowa poszczególnych miast jest mocno zróżnicowana a dokonywanie analiz porównawczych w celu uchwycenia zmian w zakresie rozwoju potencjału miast powinno mieć charakter stały i pozwalający na odniesienie się do co najmniej kilku perspektyw czasowych. Wyniki badania ewaluacyjnego pokazują bowiem, że (szczególnie w mniejszych jednostkach) nawet tzw. „twarde” wskaźniki jak np. dochody i wydatki budżetowe czy deficyt budżetowy analizowane w krótkich okresach czasowych charakteryzują się bardzo wysoką zmiennością. W dużym stopniu wynika to z ogromnych potrzeb członków miejskich społeczności, które wciąż nadrabiają ogromne zapóźnienie cywilizacyjne w stosunku do społeczności miejskich Europy Zachodniej, ale też określonych uwarunkowań zewnętrznych. Nakładają się na to także położenie oraz czynniki natury politycznej, gdyż każda władza lokalna ma swoje priorytety, jak też określoną wizję zarządzania miastem czy też umiejętność wykorzystania zasobów jej dostępnych. Ponadto w polskiej rzeczywistości legislacyjnej, która nieustannie zaskakuje władze samorządowe ciągłymi zmianami ustaw i rozporządzeń zarządzanie w miastach nie należy do zadań najłatwiejszych.

Jak już wspomniano powyżej niekwestionowaną cechą wielkopolskich miast jest stałe podnoszenie się jakości życia ich mieszkańców w ostatnich latach. Jest ono mocno zróżnicowane w zależności od wielkości miasta, dochodów budżetowych, położenia, itp., ale mamy z nim do czynienia w każdej ze 109 analizowanych jednostek. Co bardzo ważne, wielkopolskie miasta chcą i potrafią sięgać po fundusze unijne, które stanowią niezwykle ważny element w dalszym budowaniu ich potencjału rozwojowego.

Czynnikiem, który coraz wyraźniej będzie miał wpływ na rozwój wielkopolskich miast jest z pewnością sytuacja demograficzna. Spadek liczby osób w wieku produkcyjnym i wzrost osób w wieku poprodukcyjnym będące nie tylko wynikiem zmian demograficznych w społeczeństwach zachodnich (tzw. „starzenie się społeczeństwa”), ale też procesów migracyjnych i suburbanizacyjnych mogą powodować „wymieranie” centrów niektórych miast (szczególnie tych charakteryzujących się mniejszą liczbą mieszkańców i niższym potencjałem rozwojowym). Z drugiej strony należy brać też pod uwagę inne czynniki demograficzne, jak wzrost liczby urodzeń w ostatnich latach, który już teraz przez niemal wszystkimi miastami stawia bardzo wysokie wymagania dotyczące infrastruktury społecznej w postaci żłobków i przedszkoli, a w dalszej perspektywie także szkół. Prognozy demograficzne dla wielkopolskich miast są przy tym bardzo niejednoznaczne z uwagi na szereg różnorodnych czynników (jak np. skala migracji, procesy suburbanizacyjne), które oddziałują na miasta i których potencjalne efekty są w tej chwili niezwykle trudne do oszacowania w dłuższej niż kilkuletnia perspektywie.

Należy jednoznacznie odnotować wzrost gospodarczy, jaki dokonał się w ostatnich 2-3 latach i wpłynął na polepszenie się sytuacji w gospodarstwach domowych wielkopolskich miast. Dynamiczny spadek bezrobocia i wzrost wynagrodzeń mają silne oparcie na sytuacji w krajowej gospodarce, jednak nie bez znaczenia pozostają wciąż zagrożenia związane z ogólnoswiatowym kryzysem gospodarczym, którego jeszcze mieszkańcy wielkopolskich miast tak wyraźnie, jak mieszkańcy na zachodzie Europy nie odczuwają. Pewną oznaką tego

kryzysu może być wyhamowanie tempa inwestycji mieszkaniowych w miastach, ale dokładną odpowiedź na jego rzeczywisty charakter dopiero poznamy w dłuższej perspektywie. Odnotować należy natomiast spadek liczby przestępstw i wzrost subiektywnego poczucia bezpieczeństwa, które również są skorelowane z poprawą sytuacji gospodarczej w miastach i wzrostem jakości życia mieszkańców.

Niekwestionowanym atutem wielkopolskich miast jest stały wzrost dochodów budżetowych, który otwiera przed nimi z roku na rok coraz szersze perspektywy inwestycyjne (należy mieć jednak na uwadze ewentualne efekty ogólnoswiatowego kryzysu gospodarczego). Dzięki relatywnie niskiemu wskaźnikowi zadłużenia miast występuje możliwość pozyskiwania kolejnych środków unijnych na inwestycje, jednak należy pamiętać o kwestii zmian w Ustawie o finansach publicznych, które dla niektórych miast mogą mieć bardzo złe efekty. Do mankamentów niemal wszystkich wielkopolskich miast należy natomiast stan dróg publicznych, na który nakładają się, oprócz finansowych z racji skali zaległości, jeszcze problemy natury formalno – kompetencyjnej. Stan pozostałej infrastruktury komunalnej w poszczególnych miastach jest bardzo zróżnicowany, ale odnotować należy systematyczną poprawę w tym zakresie. Podobnie przedstawia się sytuacja w odniesieniu do infrastruktury turystycznej, która dla wielu wielkopolskich miast (szczególnie tych mniejszych o charakterze peryferyjnym) może stanowić ważny element rozwoju gospodarczego. W kwestii ochrony środowiska również widoczne są ogromne zmiany na korzyść i nadrabianie zapóźnień cywilizacyjnych, ale należy pamiętać, że zaległości wciąż są ogromne.

Podsumowując, możliwość wykorzystania przez miasta Wielkopolski funduszy unijnych jest ogromną szansą rozwojową dla każdego z nich. Niezależnie od zróżnicowania potencjału rozwojowego, jakim poszczególne jednostki się charakteryzują zdecydowana większość z nich potrafi je odpowiednio wykorzystać, a dane zebrane w toku badania ewaluacyjnego pozwalają na ocenę nie tylko skali przygotowania każdego z nich do aplikowania o środki unijne, ale także skali potrzeb, jakie są odczuwalne przez członków miejskich społeczności. W celu dokładnego i precyzyjnego monitorowania zarówno możliwości, jak i potrzeb w tym zakresie zaleca się, aby badania ewaluacyjne w omawianym zakresie były kontynuowane w odniesieniu do równie szerokiego zakresu danych, ale też w znacznie szerszych perspektywach czasowych. Pozwoli to na jeszcze dokładniejsze uchwycenie tendencji rozwojowych oraz potencjału i możliwości wykorzystania środków unijnych przez miasta Wielkopolski.